

Hvordan ivareta kunstnerisk frihet og samtidig drive en aktiv kulturpolitikk?

ET REFLEKSJONSHEFTE OM ARMLENGDES AVSTAND-PRINSIPPET FOR FOLKEVALGTE OG LEDERE I KULTURSEKTOREN

KOMMUNESKTORENS ORGANISASJON
The Norwegian Association of Local and Regional Authorities

KOMMUNESEKTORENS
ORGANISASJON

Ansvarlig redaktør:
Line Anni Solbakken

Cover photo:
Pexels

Formgivning:
Bly

Utgivelsesår:
1. utgave, 2023

ISBN 978-82-93866-10-7

Dette heftet er utgitt av KS
KS er kommunesektorens
interesse- og arbeidsgiver-
organisasjon. Alle landets
356 kommuner og 11
fylkeskommuner er medlemmer,
samt om lag 500 kommunale,
interkommunale og
fylkeskommunale bedrifter.

Innhold

Innledning.....3

1. Dette er armlengdes avstand-prinsippet

1.1 Hva handler prinsippet om?4
1.2 For hvem er prinsippet relevant?.....5
1.3 Når er prinsippet relevant?7

Del 1: Hva er handlingsrommet?

2. Hva er det lurt å reflektere rundt?

2.1 Hvilken betydning har organisasjonsform?9
2.2 Hvordan gir ulike roller ulik myndighet?13
2.3 Hva innebærer en faglig vurdering?16
2.4 Hvilken betydning har valg av finansieringsløsning?.....22
2.5 Sentrale temaer for deg som politiker28

Del 2: Forståelsesgrunnlag

3. Kunstens rolle og forankring

3.1 Hva er kunst og hvem er kunstnerne?31
3.2 Hvordan påvirker tidsånden kunstens plass?32
3.3 Felles forpliktelser for kunstnerisk ytringsfrihet.....33

4. Kulturpolitikens rolle og forankring

4.1 Hva er poenget med politikk?36
4.2 Hvilke verdier omtaler vi?37
4.3 Kan det bli for lite politisk styring?39
4.4 Hvem skal det offentlige tjene?39
4.5 Hvorfor er kulturpolitikk viktig for å beskytte kunstnerisk ytringsfrihet? 40

5. Bidragsytere og referanser

Innledning

Samfunnet vårt trenger uredde og engasjerte kulturpolitikere, som er trygge på eget handlingsrom og som løfter kulturpolitikken på den politiske agendaen. For å bidra til dette, har KS Kommunesektorens organisasjon laget dette refleksjonsheftet.

Hvordan kan vi både ta en aktiv rolle i kulturpolitikken og samtidig ivareta den kunstneriske ytringsfriheten? Det er hovedspørsmålet dette heftet skal bidra til å finne svar på. Grensegangen mellom nettopp den kunstneriske friheten og den aktive kulturpolitikken beskrives gjerne gjennom det såkalte armlengdes avstand-prinsippet.

Debattene rundt armlengdeprinsippet har hatt sin plass i det offentlige ordsiftet i lang tid. Det er imidlertid behov for å løfte temaet fra et filosofisk nivå til en tryggere forståelse av praktisk anvendelse. Debattene må alltid være til stede som et korrektiv til balansen mellom styring og frihet, men gjennom et konkret verktøy for vurdering av egen praksis kan ledere som legger rammer for kunsten stå tryggere i sine avgjørelser. Dette er viktig for kunsten og det er viktig for kulturpolitikken. Dette refleksjonsheftet skal være en ressurs for folkevalgte og ledere i kultursektoren, til å gjøre nettopp disse vurderingene, og det skal kunne gi et grunnlag for en konstruktiv dialog mellom politikk og fagfelt.

Takk til medlemmene i vår ressursgruppe, som i kraft av sin kompetanse og sine erfaringer har belyst ulike sider ved armlengdeprinsippet. Innspillene representerer et fruktbart uenighetsfellesskap, og det har vært KS sin rolle å gjøre disse om til et verktøy for å skape refleksjon rundt handlingsrommet i kulturpolitikken. Takk også til øvrige bidragsyttere som er listet opp bakerst i heftet.

Leseveiledning

1. Har du liten tid; les kapittel. 2.5
2. Har du litt mere tid; les del 1
3. Har du god tid, les; hele heftet

1.

DETTE ER ARMLENGDES AVSTAND-PRINSIPPET

1.1 Hva handler prinsippet om?

Begrepet armlengdes avstand brukes i ulike sammenhenger, og kan forstås på litt ulike måter. I norsk ordbok defineres «armlengde» ganske enkelt som en avstand i overført betydning. Det brukes for eksempel i kunnskapssektoren, hvor det skal opprettholdes en avstand mellom politiske vurderinger og faglige vurderinger av hva det skal forskes på. Vi finner det også i relasjonen mellom den utøvende, lovgivende og dømmende makten, som skal være uavhengige, det vil si ha en armlengdes avstand til hverandre.

I en kulturpolitisk sammenheng tilnærmer vi oss armlengdes avstand-prinsippet som et prinsipp primært knyttet til avstanden mellom politikken og kunsten. I notatet «*En armlengdes avstand eller statens forlengede arm?*» skriver Per Mangset følgende: «*Det er særlig innenfor kunstpolitikken at det ofte refereres til armlengdesprinsippet: Det hevdes at det bør være en armlengdes avstand mellom politikk og kunst; politiske organer bør ikke gripe inn i kunstneriske beslutninger; politikerne bør ikke utfordre kunstens autonomi, osv.*»

Men også innenfor kulturpolitikken kan man ha ulike tilnærminger, og Mangset viser til to. Den ene handler i vid forstand om at politiske beslutningsorganer ikke bør blande seg direkte inn i spesifikke og kvalitative kunstneriske beslutninger, som for eksempel hvilke stykker teatrene

skal spille, eller hvilke filmer som skal produseres. Den andre viser til et særskilt kunst- og kunstnerstøttesystem, der politiske myndigheter delegerer en myndighet til å fordele kunst- og kunstnerstøtte til et eget kunstsakkyndig utvalg. Det første viser til det prinsipielle forholdet mellom politiske og kunstneriske beslutninger, det andre til hvordan dette kan organiseres i praksis. Den overordnede kjernen er uansett at enkeltbeslutninger som forutsetter kunstfaglig skjønn, ikke må gjøres av politikere, men av personer med kunstfaglig kompetanse.

I Meld. St. 8, Kulturens kraft, står det følgende; «*Prinsippet om armlengdes avstand er blitt omtalt som kulturpolitikkenes grunnlov og peikar grunnleggjande sett på den oppfatninga at kunsten må vere fri. Armlengdesprinsippet representerer dermed idealet om kunstnarisk fridom. Prinsippet har samanheng med at demokratiske statar har behov for å hindre at staten som maktorgan utøver press, sensurerer eller skeivfordeler ressursar til kunstnarar. På denne måten dreier prinsippet seg òg om å sikre ytringsfridom og eit mangfald av kulturytringar*». (kap.5...) Det er altså den kunstneriske ytringsfriheten og praksisen, vi skal beskytte. I ytringsfrihetskommisjonens rapport, NOU 2022:9, skilles det mellom den overordnede ytringsfriheten som en menneskerettighet alle borgere har, og den spesifikke kunstneriske

ytringsfriheten. Rapporten viser til ytringsfrihet som retten til å ytre seg og motta informasjon uten inngrep fra staten i form av forhåndssensur eller sanksjoner, og til kunstnerisk ytringsfrihet som friheten kunstneren har til å formidle ytringer i form av kunst.

«Det bør være en armlengdes avstand mellom politikk og kunst; politiske organer bør ikke gripe inn i kunstneriske beslutninger; politikerne bør ikke utfordre kunstens autonomi»

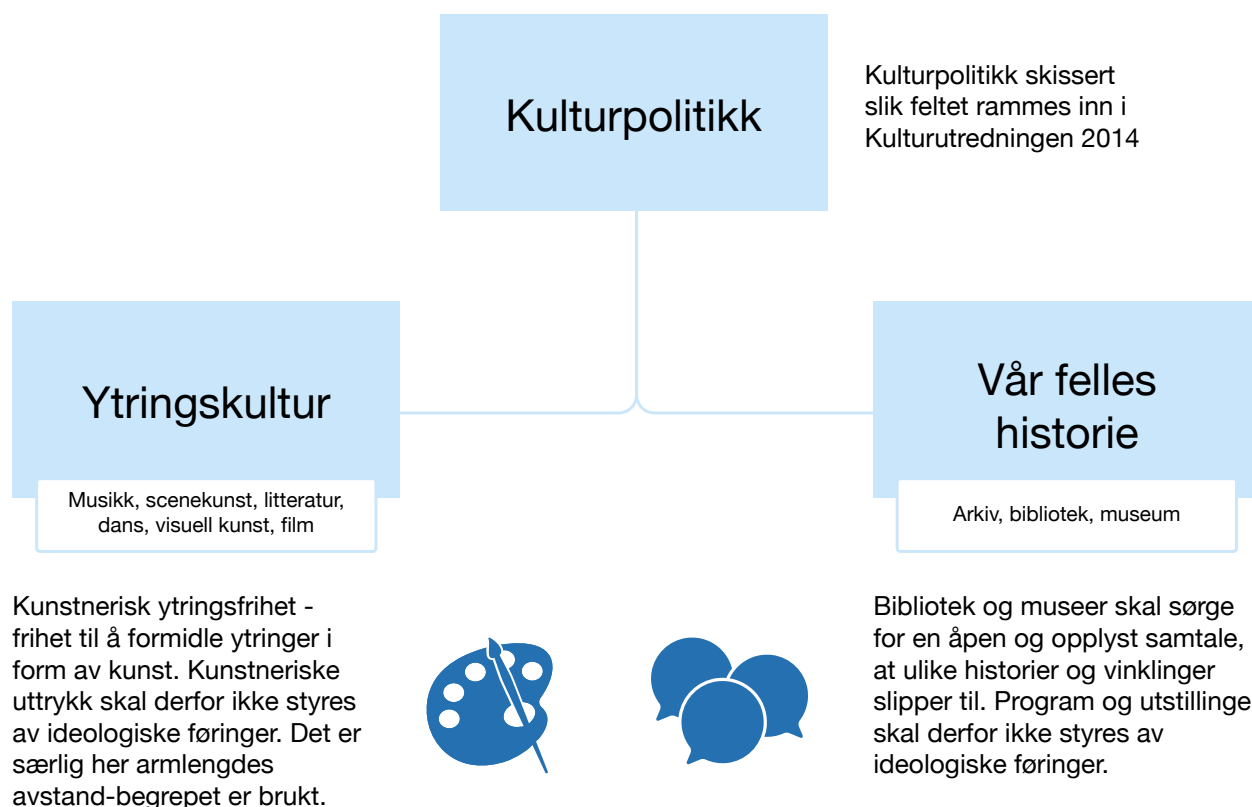
Per Mangset

I debattene om armlengdes avstand-prinsippet brukes gjerne flere ulike begrep; kunstnerisk frihet, kunstnerisk ytringsfrihet og kunstnerisk autonomi. I Sverige brukes også begrepet kunstnerisk integritet. I all hovedsak handler dette om det samme, og vi vil i fortsettelsen bruke begrepet *kunstnerisk ytringsfrihet*. Grensen mellom å ivareta kunstnerisk ytringsfrihet og praksis, og en legitim og nødvendig politisk styring er imidlertid ikke alltid lett å plassere.

1.2 For hvem er prinsippet relevant?

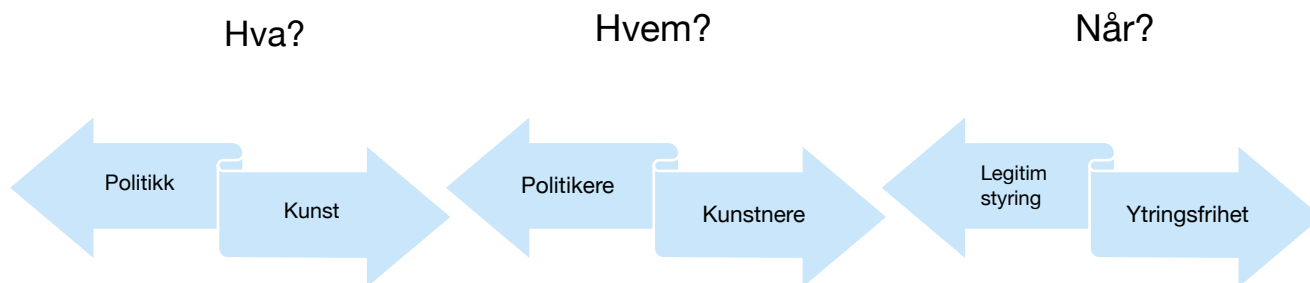
Kulturpolitikken kan rammes inn på ulike måter, med en bred- eller en smalere tilnærming. Vi gir her ikke noen fasit på hva som er riktig tilnærming, vi presiserer snarere at det er vesentlig å være seg bevisst hvordan man rammer inn det kulturpolitiske virkeområdet, og være tydelige på dette i all dialog. KS berører dette nærmere i vår [veileder i utvikling av lokal og regional kulturpolitikk](#). I dette heftet har vi valgt å ta utgangspunkt i NOU 2013: 4, Kulturutredningen 1014 sin innramming av politikkområdet gjennom aktører som har det til felles at de ytrer seg kreativt og symbolsk, kalt ytringskultur, eller også kunstfagene, og i tillegg aktører som ivaretar vår felles historie (se modell på neste side).

Årsaken til at vi her primært fokuserer på kunsten som en del av det bredere kulturfeltet, er at kunsten er en av ytringsfrihetens viktige kanaler. Det kan være krevende å ramme inn hva kunst er, men profesjonell kunstnerisk virksomhet innebærer gjerne nettopp en dimensjon av å skape frie, symbolske kommentarer og skråblikk som er helt nødvendige samfunnskorrektiv for et opplyst demokrati. Vi kan ytre oss gjennom litteratur, dans, teater, musikk, film, visuell kunst osv. De mest relevante aktørene her er dermed de frie aktørene og kunstinstitusjonene, dette innebærer eksempelvis orkestre, teatre, gallerier, profesjonelle festivaler og kunstnere som er

selvstendig næringsdrivende. Fra det frivillige segmentet kan vi trekke frem revytradisjonen, hvor en åpenbart fremfører teatraliske og gjerne utfordrende skråblikk på samfunnet. Men, fordi kulturpolitikken i stort er bredere enn dette, vil vi også berøre aktører som bibliotek og museum. Dette er arenaer for kunnskapsformidling, refleksjon, samtaler og debatt. De må derfor vurdere hvordan ulike stemmer og historier skal slippe til, og heller ikke dette skal styres av bestemte ideologier. Her er vi imidlertid mer i berøring med en overordnet ytringsfrihet enn den spesifikke kunstneriske ytringsfriheten.

Kulturpolitikk utvikles og iverksettes av politikere som kan inneha ulike roller. Nettopp disse ulike rollene skal vi gå nærmere inn i. Offentlig sektor består samlet sett av både politikere og fagfolk som skal forvalte politikken, og vi skiller her mellom politisk praksis og forvaltningspraksis. Det er den politiske praksisen vi primært skal forsøke å gi et verktøy for, men vi vil også berøre forvaltningspraksisen innen kulturfeltet.

1.3 Når er prinsippet relevant?

I del 1 går vi inn i ulike konkrete sammenhenger hvor politikken og kulturfeltet er i berøring med hverandre. Vi ser nærmere på hvordan ulike strukturelle valg, ulike roller og ulike tiltak medfører mer eller mindre mulighet til å styre, og hva man faktisk *kan* styre politisk.

«Nettopp det å finne det kulturpolitiske handlingsrommet er like viktig som det å finne hva som ikke er det»

Nettopp det å finne det kulturpolitiske handlingsrommet er like viktig som det å finne hva som ikke er det. Dersom debattene rundt armlengdeprinsippet kun handler om å holde avstand mellom politikken og kultur i en bredere forstand, vil kulturfeltet kunne bli irrelevant for politikken og de politiske prioriteringene. Kulturpolitikken vil stå i fare for å miste legitimitet dersom vi ikke kan sette ord på hensikten med politikken, og at disse ordene gir mening i en offentlig debatt. Det ville fått store og negative konsekvenser både for norsk kulturliv, og for samfunnet som helhet.

For å presisere begrepsbruken, skal vi også poengtere at det vil være et skille mellom den overordnede ytringsfriheten som gjelder oss alle og den noe regulerte ytringsfriheten som følger som en konsekvens av ulike roller vi måtte stå i. Det å mene noe om kunst er en ytringsfrihet vi alle har, det er og skal være en del av den offentlige samtalen. Vi må for eksempel kunne ha en offentlig samtale om hva som bør være prinsippene for utvelgelsen av kunsten i et nasjonalmuseum. Kanskje trenger vi til og med å løfte dette perspektivet for å få flere og mer levende kulturdebatter. Både kunstnere og politikere må i et samfunn med ytringsfrihet kunne utfordre hverandre.

Offentlige beslutninger knyttet til prioriteringer, bevilgninger og forventninger må imidlertid være tuftet på demokratiske prosesser, og ikke enkeltpersoners personlige meninger. Personer i offentlige maktposisjoner må i et offentlig ordskifte derfor være tydelige på når de uttrykker konkrete forventninger og når de utfordrer en debatt uten å legge føringer. Jo høyere og mer fremtredende posisjon en har i samfunnet, desto viktigere vil dette være.

DEL 1:

HVA ER HANDLINGSROMMET?

2.

HVA ER DET LURT Å REFLEKTERE RUNDT?

2.1 Hvilken betydning har organisasjonsform?

Organiseringen av oppgaveløsingen i offentlig sektor har betydning for hvor og hvordan det offentlige kan påvirke. Dette innebærer alt fra følgene av ulike juridiske organisasjonsformer og rutiner knyttet til samarbeidsmodeller, til politisk og administrativ organisering av arbeidet.

Juridisk organisasjonsform

Både når man skal etablere nye institusjoner og når man skal ha en relasjon til eksisterende eksterne organisasjoner, vil den juridiske organisasjonsformen ha betydning for hvor og når man kan påvirke. I KS-publikasjonen [Folkevalgt lederskap og organisering av oppgaveløsningen](#), kan man finne mer kunnskap om hvordan organisasjonsvalg bør avhenge av hvordan man vil være tilknyttet et tiltak og utøve eierskap. Grovt sagt vil integrert offentlig tjenesteproduksjon og et selvstendig rettslig subjekt som en stiftelse stå i hver sin ende i dette landskapet. Det første gir offentlige myndigheter mulighet til løpende styring, men vi skal i denne sammenheng presisere at det kunstneriske innholdet aldri er omfattet av dette. En stiftelse eier seg selv, og muligheten til eierstyring bortfaller. Kommunen eller fylkeskommunen kan velge å gå inn i eksisterende selskaper med aksjer for å kunne påvirke retningen til selskapet, man kan opprette et eget kommunalt foretak og påvirke tiltaket som eier, eller man kan opprette foretak sammen

med andre kommuner (interkommunale selskap). Handlingsrommet er nokså stort. For å finne ut hvilken form for eierskap som er mest hensiktsmessig, må man altså gjøre en risikovurdering både i forhold til økonomi, og hvor mye man vil ha mulighet til å kunne påvirke tiltakets form og utvikling. Avhengig av organisasjonsform vil det også være ulike muligheter og prosedyrer for hvordan man kan gå inn og påvirke.

Delt eierskap

Der delt eierskap finner sted, er det viktig at det avklares hvordan eierskapet skal forvaltes og utvikles. For å avklare ansvar og roller, organisering og forvaltning av virksomheten, bør det utarbeides vedtekter retningslinjer, rutiner og instruks for å sikre en god eierstyring og drift. Eksempler på slike dokumenter utover vedtekter og stiftelsesdokument, er retningslinjer for valgkomiteens arbeid, rutiner for habilitetsvurdering, eierstrategi, instruks til styret og til daglig leder, etiske retningslinjer og varslingsrutiner. Slike rutiner vil kunne bidra til felles forståelse for at eierskapet skal forvaltes med en armlengdes avstand til det kunstneriske innholdet institusjonen skaper og formidler.

Samarbeid med private og frivillige aktører

Det er viktig å bruke samfunnsressursene godt, og både private aktører og frivillige organisasjoner er sentrale samarbeidspartnere for offentlig sektor. Samarbeid kan ta ulike former, det kan være økonomisk samarbeid, samarbeid om å løse konkrete oppgaver, samarbeid om å utvikle kunnskap eller samarbeid om å påvirke beslutninger, for eksempel på internasjonale arenaer. Frivillig sektor er en uavhengig og selvstendig samfunnssektor som plasserer seg mellom næringslivet og offentlig sektor. I et formelt samarbeid der formålet er å konkretisere eller iverksette kulturpolitiske ambisjoner er det derfor vesentlig å utarbeide vedtekter som klargjør både hvem som er avtaleparter, roller, oppgaver, myndighet og ansvar. Se også KS og Frivillighet Norge sin [plattform for samspill og samarbeid mellom frivillig og kommunal sektor](#).

Mens et *formelt* samarbeid med private aktører kun kan skje gjennom aksjeselskap eller samvirkeforetak, kan et samarbeid også finne sted som kjøp av tjenester. Dette er i all hovedsak styrt av regelverket for offentlige anskaffelser. Her er god bestillerkompetanse og kjøpskontrakter viktig for å lykkes. Et eksempel på kjøp av tjenester er at kommunesektoren i mange tilfeller bestiller kunst, blant annet i forbindelse med større offentlige byggeprosjekter. Det kan være bygg til egne formål, samferdsel- og infrastrukturtiltak, skoler eller oppgradering av byrom. Det er en kulturpolitisk beslutning *at* det skal kjøpes inn kunst til et formål. Det opprettes deretter som

regel et kunstfaglig utvalg som skal vurdere og beslutte hvilken kunst som skal kjøpes innenfor budsjettrammen som er gitt. Beslutningen av hvilken kunst som kjøpes hviler dermed på kunstfaglig kompetanse, og er ikke gjenstand for politisk vurdering.

Organisasjonsstruktur

Det er imidlertid ikke bare *juridisk organisasjonsform* som har betydning for muligheten til å påvirke. Også *organisasjonsstruktur* kan ha betydning. Kultur- og likestillingsdepartementet endret 1. januar 2023 navnet på den statlige virksomheten Norsk kulturråd til Kulturdirektoratet. Norsk kulturråd har hatt både en direktoratsfunksjon samt forvaltet Norsk kulturfond. Kultur- og likestillingsminister Anette Trettebergstuen uttalte da at «*Med nytt navn tydeliggjør vi hvilke beslutninger som tas på vegne av regjeringen, og hvilke beslutninger som tas på armlengdes avstand*». Formålet var med andre ord en rolleavklaring knyttet til to ulike faglige organer opprettet fra politisk nivå, hvor Kulturdirektoratet jobber for å realisere politiske føringer, mens Norsk kulturråd jobber uavhengig av politikk. Realiteten er at bak all bruk av offentlige midler ligger det politiske føringer fastsatt i demokratiske prosesser, slik er heller ikke forvaltningen av Norsk kulturfond totalt avskåret fra ulike prioriteringer. Vi finner dem konkret i Kulturdepartementets tildelingsbrev til Kulturdirektoratet, som også rommer tildelingen til Norsk Kulturråd. Realiteten er også at et kulturdirektorat eller en administrasjon i kommuner og fylkeskommuner kan bli delegert oppgaven med å gjøre faglige vurderinger som

ikke skal etterprøves politisk. Det er her også viktig å merke seg at avstand fra politisk styring heller ikke *alltid* er et mål, dette går vi inn på i del 2, i avsnittet om instrumentell politikk.

Politisk styringsmodell

Hovedforskjellen mellom parlamentarisme og formannskapsmodellen er at i en parlamentarisk modell er administrasjonen ledet av politikere, mens i en formannskapsmodell er administrasjonen ledet av en administrativt ansatt direktør. I en parlamentarisk modell vil dermed innstillinger som legges frem for politisk behandling allerede kunne være påvirket av politiske vurderinger. Vil da armlengdeprinsippet kunne bli påvirket av den politiske styringsmodellen i en kommune eller fylkeskommune? Forvaltningslovens regler gjelder uavhengig av hvilken politisk styringsmodell som velges. Dette betyr at ved for eksempel søknadsbehandling vil kravet om habilitet og forsvarlig saksbehandling være det samme. Administrasjonens ledelse -uavhengig av styringsmodell, må også tildele eller innstille i henhold til gitte retningslinjer for en ordning. På grunn av at den totale søknadssummen ofte overstiger rammene for ordningen, må det imidlertid uansett utøves et skjønn. Denne prosessen kan være krevende fordi mange kan oppfylle kriteriene, og man må gå lengre inn i materien for å skille søknadene fra hverandre. Her kan det være lurt å reflektere rundt *når* det er viktig og riktig med en faglig vurdering, dette skal vi se nærmere på i kapittel 2.3.

Tidligere fribyforfatter i Oslo, Benjamin Farnam. Foto: ICOMN

Eksempler:

Tangenten kommune opprettet for en del år siden en stiftelse for å ivareta og formidle verdifulle kunstverk etter en lokal kunstner. Stiftelsens styre vurderer på et tidspunkt å selge et par av kunstverkene til en utenlandsk oppkjøper. Dersom dette ikke er i strid med stiftelsens vedtekter kan stiftelsen gjøre dette, og siden en stiftelse eier seg selv har kommunen ingen mulighet til å gå inn og vurdere dette. Gjennom å velge en organisasjonsform som gir eierskap vil man gjennom eierskapet kunne gjøre slike vurderinger. Uavhengig av organisasjonsform kan kommunen ikke styre hvordan organisasjonen velger å formidle innholdet de skal forvalte.

Svingom kommune skal investere i kunst til kommunens nye skole. En lokal aktør ivrer etter oppdraget, og leder i komité for oppvekst og kultur mener at denne aktøren må kunne få jobben. Det politiske handlingsrommet ligger her i å legge til rette for at det sikres kvalitet i utsmykningene, både gjennom å sette av midler, og via kommunedirektøren sikre gode organisatoriske prosesser i arbeidet. Ofte gjøres dette gjennom at det settes av en viss prosent av kommunens investeringsbudsjett til kunst. Det lyses så ut en stilling som kunstfaglig prosjektleder, noe som også gir oppdrag til kunstnere. Prosjektleder lyser så ut oppdraget og interessenter melder seg på. Det settes også sammen et kunstutvalg som ledes av prosjektleder. Utvalget velger ut aktuelle kandidater som utarbeider konkrete skisser, og gjør et endelig valg ut fra disse. Den organisatoriske riggen sikrer her ryddige prosesser. Man kunne sett for seg politiske forventninger om at kunstner eks. skal ha lokal eller regional forankring, samtidig kan dette også legge begrensninger på utvalget sett fra et faglig perspektiv.

Til refleksjon:

- Hvilken type eksternt samarbeid har kommunen/fylkeskommunen på kulturfeltet, og hvordan sikres balansen mellom politisk styring og kunstnerisk frihet her?
- Dersom kommunen/fylkeskommunen har opprettet kulturinstitusjoner som er selvstendige rettslige subjekt, hvordan er kulturpolitiske ambisjoner her reflektert i stiftelsesdokumentet?
- Hvordan kan et samarbeid med eksterne, for eksempel ved kjøp av en kunstnerisk utsmykking, ivareta balansen mellom politisk styring og kunstnerisk frihet?
- Hva er fordeler og ulemper ved et delt eierskap, og hvordan kan det påvirke balansen mellom politisk styring og kunstnerisk frihet?

2.2 Hvordan gir ulike roller ulik myndighet?

Ulike organisasjonsformer gir ulike tilhørende roller med ulik myndighet og ansvar. *Hvem* man representerer, *hvilke* ståsted man representerer og *hvilket handlingsrom* man har er dermed viktig å være bevisst på. I kulturpolitikken vil det som i alle politikkområder være viktig å reflektere over hvor grensen mellom politisk ansvar og faglig ansvar ligger, og i tillegg hvor grensen mellom politisk ansvar og kunstnerisk frihet ligger.

Eierskapsrollen

Eierskapsrollen innebærer å etablere eller være medeier i selskaper primært for å gjennomføre politiske mål eller fordi det kan være en hensiktsmessig måte å løse oppgaver på. Eierstyring er avhengig av selskapsform, men skjer som oftest gjennom deltakelse i generalforsamlingen, utarbeidelse av eierskapsmelding, og av styringsdokumenter som vedtekter, økonomiske bevilgninger og tildelingsbrev. Eierskapsrollen innebærer derfor ikke direkte styring av et selskap, men å sette rammevilkårene på overordnet nivå. Et eksempel på en føring gjennom et stiftelsesdokument kan være at et teater skal jobbe spesifikt med ivaretagelse og formidling av samisk kultur. Den daglige styringen og driften, og for kulturinstitusjoner også de kunstneriske valgene, vil være opp til organisasjonens leder og ansatte.

Styrerepresentantrollen

Styret har det overordnede ansvaret for at et selskap drives i samsvar med eiernes formål, selskapsvedtektene og eventuelle instruksjoner fra eier, og at det holder seg innenfor rammen av lovverket. I vedtektene til de fleste institusjoner (uavhengig av om de er stiftelser, AS, IKS etc.) er offentlige myndigheter gitt ansvar for å utpeke styremedlemmer. Dette betyr ikke at bevilgende myndigheter er direkte representert. De aktuelle styremedlemmene sitter ikke med et mandat som er bundet av vedtak i kommunestyre eller fylkesting, de sitter der på vegne av institusjonen og skal jobbe for institusjonens beste. Styremedlemmer som også er folkevalgte kan derfor bli inhabile i politiske saker som gjelder den aktuelle institusjonen. Dette håndteres gjennom at de som er inhabile fratrer behandling av de aktuelle sakene. KS har også utviklet et sett med [gode råd for etikkarbeid](#), som underbygger viktigheten av en klar rolle- og ansvarsfordeling. Hvordan oppnevningen av styrerepresentanter gjøres er forskjellig. For å oppnevne et styre som kan jobbe for institusjonens beste, er gjerne oppnevningene basert på dialog med institusjonene og en vurdering av kompetansebehov. Kompetansebehovet kan gjerne være bredt. I vedtektene til organisasjonen kan en synliggjøre behovet, som for eksempel kan være juridisk, økonomisk eller politisk kompetanse. Politisk

kompetanse i styret kan også sikres gjennom styremedlemmer som ikke er aktive politikere, for å unngå habilitetsproblematikk. I kommunens eller fylkeskommunens delegasjonsreglement kan det være et krav at oppnevnelser skal opp til politisk behandling dersom kommunen eller fylkeskommunen er eiere. Når det er flere eiere, skal flere oppnevne medlemmer til et styre. For å ivareta helheten kan det da være hensiktsmessig å etablere en valgkomité som kan finne kandidater som til sammen utfyller det kompetansebehovet styret har.

Tilskuddsgiverrollen

Det er ikke sammenheng mellom et eierskap og prioritering av søknader om tilskudd. Tilskudd kan gis både til drift og til prosjekt, og blir forvaltet etter andre kriterier enn eierskapet. Rollen som offentlig tilskuddsgiver innebærer å legge til rette for relevante støtteordninger som er åpne, like tilgjengelige for alle, og med en transparent og rettferdig behandling. For å unngå at utvalgsmakten blir for konsentrert og lite nyansert, kan man sørge for at en gruppe mennesker gjør vurderingene i felleskap. Dette vil kunne bidra til at ulike synspunkt blir lagt på bordet. I kommuner med få ressurser på kulturfeltet kan man kanskje vurdere interkommunale samarbeid. Om og i hvilken grad man ønsker å knytte til seg eksterne ressurser i vurderingsarbeidet bør vurderes i hvert enkelt tilfelle ut fra hvilken kompetanse man er ute etter, og hvor hensiktsmessig

dette vil være. Verd å merke seg her er at også en fagfelle¹ kan bli inhabil i ulike utvalg, fordi enkelte kunstmiljø er små og relasjonene tette. Søknadsbehandling som gjøres av en offentlig administrasjon vil være underlagt forvaltningsloven, og dermed gi klagerett. Se nærmere om klagerett i kap. 2.3. Vi skal i siste kapittel i del 1 se nærmere på selve tilskuddsbrevet.

Arbeidsgiver eller oppdragsgiverrollen

I enkelte tilfeller er det offentlige oppdragsgiver, som for eksempel i utvikling av produksjoner til og/eller programmering av det årlige tilbudet i Den kulturelle skolesekken. Juridiske rammer, budsjettmessige forutsetninger og overordnede målsetninger vil påvirke innholdsproduksjon og programmering i større eller mindre grad. Balansen mellom legitim og forsvarlig styring av offentlige midler og den kunstneriske friheten, ivaretas her ved at når de overordnede rammene er lagt tas de kunst- og kulturfaglige vurderingene og beslutningene av fagpersoner. Den endelige programmeringen gjøres ikke gjennom et politisk vedtak.

Det kan være ulike interesser som veier for eller mot å inngå et arbeidstakerforhold versus et oppdragstakerforhold, men det å stå som oppdragstaker vil på en måte kunne gi større kunstnerisk frihet til utøvere, siden man i et arbeidstakerforhold vil bli underlagt arbeidsgivers styringsrett, og lojalitetsplikten gjelder. Blant annet vil arbeidsgiver ha retten til produksjonen.

¹ Se beskrivelse av fagfelle i kap. 2.3 Hvilken kompetanse trenger vi?

Eksempler:

Øvre museumsliå kommune utnevner en representant fra kommunestyret til styret for det lokale kulturhuset. Det unevnte styremedlemmet ser frem til å kunne sørge for at kulturhuset setter mere rock på programmet. Styrets oppgave er å sørge for at selskapet drives i samsvar med selskapets vedtekter. Styret griper ikke inn i de kunstneriske valgene, som vil være opp til organisasjonens leder og ansatte å ta. Som styremedlem har du et personlig ansvar og representerer ikke kommunestyret. Gjennom den politiske kompetansen kan en imidlertid bidra med kjennskap til politiske prosesser, og hvordan man kan jobbe med disse til institusjonens beste. I kommunestyret vil representanten imidlertid måtte melde seg inhabil i enkeltsaker som omhandler kulturhuset.

Grunntonå kommune eier et kunstgalleri organisert som et eksternt selskap. Et av medlemmene i kommunestyret mener at kommunen må kunne legge føringer for hvilke konkrete kunstnere galleriet skal samarbeide med. Handlingsrommet til kommunen ligger her i utformingen av vedtektene, aksjonæravtale eller eierstrategi, hvor en kan si noe om formålet med byggene. Eiere styrer ikke innholdsproduksjonen i institusjonene. En viktig rolle politikerne har er imidlertid å legge til rette for at innhold kan skapes og kurteres, gjennom å sørge for at det finnes bygg egnet til formålet og personer med kompetanse til å fylle dem med innhold.

Til refleksjon:

- Hvordan kan din kommune/fylkeskommune bidra til å utvikle kulturfeltet gjennom en eierskapsrolle?
- På hvilket grunnlag gjøres oppnevnelser til ulike styrer i kulturinstitusjoner, og er disse i tråd med kompetansebehovet til organisasjonene?
- Hvilke fordeler og ulemper kan det gi for en politiker å sitte i et styre, hvilke rollekonflikter kan oppstå?
- Hvordan kan din kommune/fylkeskommune bidra til god dialog om handlingsrommet i ulike roller, i dialog med kultursektoren?

2.3 Hva innebærer en faglig vurdering?

Kulturfeltet består av en rekke ulike fagområder. Det er viktig å anerkjenne at det for kunst- og kulturfeltet, som på andre fagfelt, må legges faglige vurderinger til grunn i godt samspill med politiske vurderinger. Sentrale spørsmål i dette heftet er imidlertid når det er viktig og riktig med en faglig vurdering, hvilken kompetanse det er behov for, og hvordan vurderingene innrettes. Dette henger tett sammen med hva som er formålet med vurderingen.

Hvordan skiller vi mellom politikk og fag?

I artikkelen *Faglig uavhengighet eller politisk lojalitet?*, Norsk statsvitenskapelig tidsskrift Vol. 37 Utg. 4, vises det til at man svært forenklet kan se for seg skillet mellom politikk og administrasjon som henholdsvis «verdivurderinger» og «faktavurderinger», men at dette i praksis er mer nyanisert. Som eksempel vil en administrasjon kunne ha meninger om politikkutforming, og politikere kunne ha meninger om organisasjonsutforming. I disse gråsonene finner vi gjerne ulike former for samhandling.

Den nye [kommuneloven](#) fra 2020 har som en eksplisitt intensjon å klargjøre skillet mellom politikk og administrasjon, og inneholder flere endringer som styrker kommunedirektørens faglige posisjon overfor politikerne. Det er også viktig å presisere at selv om en faglig vurdering i denne artikkelen defineres som en faktavurdering, så vil den ikke kunne stå som en objektiv *motsats* til verdivurderinger. Også en faglig vurdering vil være preget av både utdanning, referanser og subjektive vurderinger. Profesjonaliteten ligger dermed mye i å være seg bevist sin egen subjektivitet i en vurderingssituasjon.

Hva rommer de faglige vurderingene?

I kultursektoren kan en faglig vurdering handle om alt fra hvilket akkompagnement som vil egne seg til en melodilinje, til hvilken arena som egner seg best til å fremføre en danseproduksjon, eller hvordan man kan sette sammen et helhetlig program i et teater eller en festival. Offentlig sektor gjør også daglig en rekke ulike typer faglige vurderinger. En kulturskolelærer vurderer hvilke pianostykker som kan gi god læring for elevene, en DKS-ansatt vurderer hvilke kulturproduksjoner de vil sende rundt på skolene, en rådgiver vurderer søknader om prosjektstøtte ved å se på for eksempel innovasjonsevne, kvalitetsforståelse, eller evne til å nå en spesifikk målgruppe. Uavhengig av hvor det offentlige skal foreta faglige vurderinger, må det altså sørges for at det finnes tilstrekkelig kompetanse til å vurdere det som skal vurderes. Der det er snakk om enkeltvedtak sier for øvrig forvaltningslovens § 24 at forvaltningsorganet også skal gi en begrunnelse samtidig med at vedtaket treffes. I alle fagområder er det et skille mellom hva som er politikk og hva som er fag. På kulturfeltet kommer det inn et tilleggsmoment, nemlig at ikke bare ulike kvalitetsparametere, men også ytringsfriheten skal ivaretas. For at de kunstneriske ytringene også skal ha rom til å utfordre og provosere i henhold til ytringsfriheten, bør verken politiske eller faglige vurderinger medføre begrensninger av denne rollen.

Hvilken kompetanse trenger vi?

En faglig vurdering i offentlig sektor er en del av en prosess hvor politiske prioriteringer og ambisjoner skal realiseres. Når prioriteringene ligger

på et svært overordnet nivå, delegeres gjerne myndighet til å gjøre vurderinger og beslutninger til et faglig nivå, enten i en administrasjon eller i en ekstern organisasjon. En mellomting finner vi når en faglig administrasjon innstiller til vedtak på politisk nivå. Utredningsplikten i forvaltningsloven fordrer at avgjørelser skal ha et tilstrekkelig beslutningsgrunnlag.

Hvilken type fagpersoner som gjør vurderinger varierer. I store Norske leksikon beskrives fagfelleevaluering som en kvalitetssikring ved at eksperter innenfor faget vurderer. Skjønnsvurdering knyttes ifølge Wikipedia til en tillatelse til å gjøre en vurdering, men det presiseres også at tillatelsen vil være omgitt av rammer, og hensyn, som sier noe om hvordan skjønnnet skal utøves. En fagfelleevaluering og en skjønnsvurdering kan være like god tatt i betraktning *hva som skal vurderes*, men de kan i kultursektoren oppleves å gi ulik legitimitet. Argumentene for en fagfelleevaluering henger gjerne sammen med en forståelse av at det er kunstnerne selv som må definere kvalitet, og dersom vi beveger oss utenfor rene kunstneriske vurderinger så vil dette utfordre kunstens frihet. I kunstmeldingen står det samtidig at en må kunne revidere offentlige ordninger i takt med tiden for å sikre mangfold og innovasjon, hvilket tilsier at også andre parametre må kunne vurderes. Ulike ståsted her har resultert i en rekke debatter knyttet til hvordan man ønsker at offentlige kulturmidler skal forvaltes og hvilken kompetanse som kreves. Oxford Research fant i 2021 at de store kommunene som gjerne har flere ansatte å spille på, også har større bredde i kulturkompetansen i administra-

sjonen. Ledere for kulturfeltet i små kommuner har også ofte høy kulturfaglig kompetanse, men en utfordring er at disse gjerne har færre å spille ball med. (*Oxford 21*, En fri, mangfoldig og samfunnsbyggende kraft). Det kan ut fra dette være lurt å vurdere grundig hvilken informasjon man har behov for, for å kunne ta gode offentlige beslutninger, hvilken kompetanse man trenger for å vurdere informasjonen, og på hvilket nivå de ulike avgjørelsene hører hjemme.

Innretningen av vurderingene

Noen vil altså si at man kan se for seg et hierarki hvor det finnes en «ren» form for praktisering av armlengdes avstand og derfra praktisering tettere og tettere på politiske beslutninger. Den «reneste» formen anses da som fagfelleevaluering på *siden* av offentlig forvaltning. Kulturrådet er bygget på denne modellen, igjen etter modell av det engelske Arts Council. Kulturrådet er satt sammen av fagfeller som vurderer søknader om økonomisk støtte til ulike kunstprosjekt, og disse vurderingene er unntatt både innsyn og klagerett. Dersom politikerne delegerer en beslutningsmyndighet til et administrativt nivå i en kommune, skal disse beslutningene etter forvaltningsloven kunne klages på. Klageinstans er normalt kommunestyret eller fylkestyret. Her er det imidlertid mulig å opprette egne klageorgan med et gitt mandat for hva de skal vurdere. Klageorganet kan da ha den samme graden av uavhengighet som søknadsbehandler. Forvaltningsloven § 28 sier imidlertid at klageinstanser skal opprettes av kommunestyret eller fylkestinget. Dette betyr at en faglig etat i en kommune eller fylkeskommune kan foreta beslutninger

med en god armlengdes avstand til politikken, selv om de økonomiske rammene angir en retning for overordnet kulturpolitikk. Der hvor beslutningsmyndigheten er delegert til administrasjonen kan det imidlertid ligge en hensikt i å orientere politisk nivå om beslutningenes utfall, fordi dette vil gi innsikt i fagfeltet.

Uavhengig av hvem som vurderer og beslutter vil det være en del faktorer som kan påvirke arbeidet. Selv på et faglig nivå, i en administrasjon eller i et eksternt råd må man gjøre habilitetsvurderinger og spørre seg om beslutningstagerne har en reell faglig uavhengighet. Dette på samme måte som at man opererer med inhabilitet i politiske organer. På alle nivå vil man også kunne bli påvirket av eksterne interesser, gjerne fra ulike særorganisasjoner. Det vil også spille inn hvordan et individ forstår kvalitetsbegrepet. Verv i tidsavgrensede perioder og vurderinger i fellesskap kan bidra til å forebygge inhabilitet.

Vi kan ut fra dette si at man også på et faglig nivå må være oppmerksom på egen rolle og hvilken makt og myndighet man utøver. Det er dermed ikke nødvendigvis så enkelt å sette opp et hierarki av beslutninger som i mer eller mindre grad foretas på armlengdes avstand fra bestemte ideologier eller preferanser. Alle offentlige midler tildeles i tråd med politiske prioriteringer, og så lenge tildelingsvilkårene er overordnede, vil ansvaret for de konkrete beslutningene kunne delegeres og organiseres på ulik måte og likevel ivareta armlengdes avstand-prinsippet.

Ideologiske vurderinger

Selv om vi nå til dels har rammet inn hva de faglige vurderingene kan romme, vil det altså være gråsoner hvor faglige vurderinger og ideologiske vurderinger krysser hverandre. Vi skal ta for oss et konkret eksempel.

Bibliotekene er kultur- og kunnskapsinstitusjoner som ofte utformer et årlig program for aktiviteter. I Bibliotekloven §1, ledd 2 står det at: «*Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt*». Ulike debatter i mediene har imidlertid belyst hvor krevende det kan være å legge til rette for en åpen og opplyst samtale, og samtidig beskytte oss mot ideologier som utfordrer, for eksempel i form av rasisme. I en konkret konflikt knyttet til at en organisasjon med ytterliggående meninger ikke slapp til i folkebibliotekenes program, uttalte sivilombudet at biblioteket ikke kunne nekte dem dette med begrunnelse i de verdisyne organisasjonene representerer. Dette ville rokke ved ytringsfriheten. Snarere kan biblioteket vurdere og begrunne ut fra om arrangementet faktisk vil bidra til å skape en *åpen og opplyst samtale og debatt*, og de kan velge å prioritere bort arrangement med ytringer som får stå uimotsagt eller uten motdebattanter. Det er imidlertid ikke bare bibliotekene som bør gjøre denne typen vurderinger, selv om biblioteket har en særlov å forholde seg til, det må eksempelvis også et museum. I Meld. St. 23, Musea i samfunnet (museumsmeldingen), står det at «*Musea våre er uttrykk for utviklinga av eit samfunn, sjølvkjensla i ein nasjon, standarden for ytringsfriheit og demokrati i ein fellesskap. Museumsinstitusjo-*

nar er demokratiske berebnelkar, ein del av den avgjerande infrastrukturen for demokratiutøving og frie ytringar.»

Alt innhold i et program kan ha form av å være ytringer, det kan bidra til både opplevelser og refleksjon, og er således en del av den offentlige samtalen. Som medlemmer av Norges museumsforbund, benytter gjerne museene seg av den internasjonale museumsorganisasjonen ICOMs museumsetiske regelverk. Det peker blant annet på viktigheten av den faglige integriteten i program, utstillinger og aktiviteter. ICOM har en konsultativ status i UNESCO, men ingen myndighet ut over dette. Til sammenligning finner vi i Lov om universiteter og høyskoler § 1-5 en presisering av at Universiteter og høyskoler skal fremme og verne akademisk frihet. Det kan ikke gis pålegg eller instruksjoner om læreinnholdet i undervisningen og innholdet i forskningen eller i det kunstneriske og faglige utviklingsarbeidet. Den autonome rollen er her definert for en hel sektor, ikke for en enkelt aktør i sektoren. Politiske ideologier skal altså heller ikke styre innholdet i kulturinstitusjoner som ikke er kunstinstitusjoner, men institusjoner som ivaretar vår felles kulturarv; arkiv, bibliotek og museer. Det politiske handlingsrommet her ligger i rammevilkårene for å drifte og utvikle feltet, i samspill med andre samfunnsfunksjoner.

I rapporten *En åpen og opplyst offentlig samtale, 2022*, berører Ytringsfrihetskommisjonen fenomenene woke, kanselleringskultur, og scenenekt: Begrepene har blitt lansert de siste årene, men fenomenene er ikke nye. De er

heller ikke knyttet spesifikt til kulturfeltet, men vi finner dem også her. Woke refererer gjerne til en kultur hvor man er på vakt mot det man mener er krenkende, diskriminerende eller stereotypisk. Kanselleringskultur er et begrep som brukes når personer blir forsøkt utestengt fra den offentlige debatten. Rapporten vurderer det som usikkert om forsøk på kansellering er en reell trussel mot en åpen norsk offentlighet i dag, men det finnes få studier av fenomenet. Et mer konkret og omdiskutert virkemiddel for å kansellere er såkalt scenenekt, hvor noen nektes taletid eller plass på en bestemt arena i offentligheten. Dette fordi *«ytringene deres har vært oppfattet som krenkende, hatefulle eller på annen måte utenfor rommet for aksepterte meninger»*. Utredningen peker på at den redigerte offentligheten alltid vil fungere slik at noen blir sluppet til og andre ikke, dette er redigeringens funksjon og formål. Den sier videre at det er relativt lite kontroversielt å ville utestenge de mest ekstreme stemmene, men at diskusjonene gjerne kommer når det er uenighet om hva som er ekstremisme og hvordan den skal håndteres. *«Hvor det er riktig å sette grensen vil variere fra tilfelle til tilfelle, og vil også her være gjenstand for kontinuerlige debatter og forhandlinger i offentligheten – en løpende samtale om hvor vidt ytringsrommet bør være, og hvordan ytringskulturen skal se ut.»*

Kvalitetsforståelse

Kvalitetsforståelse er en faktor som vil påvirke all vurdering. Ordet kvalitet brukes hyppig i ulike kulturpolitiske sammenhenger, men det finnes ikke én objektiv fasit på hva som er kvalitet. Kvalitetsforståelsen vil alltid være avhengig av

hvilken kontekst man står i, hvilke referanser man har, og hvilke roller man skal ivareta. Kvalitetsbegrepet må derfor heller ikke ubetinget sidestilles med relevans, fordi opplevelsen av relevans vil avhenge av hvem du spør.

Ifølge Telemarksforskning tar den mest utbredte kvalitetsforståelsen «utgangspunkt i at kunstverdenen, altså andre kunstnere, kunstkritikere og de som jobber i kunstinstusjoner, selv definerer kvalitet» (Kleppe, Bård og Askvik, Tanja 2023. Kunstnerundersøkelsen 2019). Dersom vi sammenligner kunstfeltet med andre fagområder, som forskning, så vil altså personer som over lengre tid har tilegnet seg kompetanse på et område ha et bredt sett med referanser og kunnskap som gjør dem kvalifiserte til å si noe om kvalitet. Samtidig vil en sektorisert vurdering også kunne begrense kvalitetsforståelsen. Utenforstående vil kunne se former for kvalitet som ikke nødvendigvis er knyttet til det rent kunstneriske, for eksempel kunstens effekter på mennesker og samfunn. Vi skal i del 2 se at flere ulike verdier kan løftes frem uten at disse går på bekostning av hverandre, det samme gjelder ulike former for kvalitet.

Det er også viktig å understreke at en kvalitetsvurdering og en smaksvurdering ikke er det samme. Dersom kunst og kultur kun skal vurderes ut fra intuisjon, havner vi inn på en farlig

vei, hvor vi lener oss på hva vi er opplært til å tenke. Dette blir problematisk særlig i møte med uttrykk og praksiser vi ikke kan gjenkjenne oss i. Så lenge det ligger et kvalitetskrav til grunn for iverksettelse av politiske virkemidler, må vi ut fra dette være bevisste vår rolle og hvilken makt som følger med en vurdering.

Kulturfeltet består også av en rekke ulike fagområder, som gjerne hver har sin kanon. En potensiell svakhet ved en fagfellevurdering kan dermed være at enkelte kunstmiljø er så små og gjennomsiktige at man som kunstner mer eller mindre bevisst tilpasser seg kutymen i dette miljøet. Dette vil kunne påvirke kulturen for innovasjon og nyskaping og dermed også begrense den kunstneriske yringsfriheten. For å bygge opp under en sterkere uenighetskultur, kan spredning av makt være et tiltak. Sammenlignet med andre europeiske land har den norske staten en svært sterk posisjon på kulturfeltet. Dette ser vi eksempel på når en statlig etat som Norsk filminstitutt har makt til å styre hvem som skal få ulike former for tilskudd i filmfeltet. Her etterlyser filmfeltet selv en maktspredning som gir dem flere dører å banke på for finansiering. Faren ved en maktkonsentrasjon er altså at et bestemt kunstsyn blir rådende. Makten bør derfor fordeles på flere organ om vi skal ivareta yringsfriheten og uenighetskulturen også innad i kulturfeltet.

Eksempler:

Store sangglad fylkeskommune har politikere som mener at et av regionens museer har satt opp en utstilling som viser en feilaktig fremstilling av den regionale historien. De skriver om dette i avisen, og vil drøfte det i utvalg for kultur og samfunnsutvikling. Det politiske handlingsrommet ligger her i å bidra til god kompetanse blant museets ansatte, gjennom fylkeskommunens samfunnsutviklerrolle og evt. som arbeidsgiver dersom de er dette. Politikerne kan som alle andre ytre seg og debattere innhold, men ikke styre det gjennom sin rolle som politiker. Å sette sammen en museumsutstilling fordrer faglige vurderinger, og det er museenes ansvar å formidle historien på en måte som gir innsikt og skaper refleksjon, selv om dette noen ganger kan oppleves utfordrende.

Litteraturhylla kommune har opprettet en søknadsbasert ordning for å stimulere til et sterkere samspill mellom det profesjonelle og det frivillige kulturlivet. Kultursektoren mener at ordningen må forvaltes av et eksternt sammensatt faglig råd for å ivareta armlengdeprinsippet. Det essensielle her er at kommunen må sikre relevant kompetanse for å foreta de konkrete vurderingene, uavhengig av hvor kompetansen befinner seg. Så lenge kompetansen finnes i kommunen kan armlengdeprinsippet ivaretas gjennom at politikerne legger overordnede rammer for hva ordningen skal rettes mot, og deretter delegerer til administrasjonen å gjøre faglige vurderinger og vedta tildelinger.

Til refleksjon:

- Hva kan være et argument for at det trengs en politisk vurdering som grunnlag for en beslutning, og hva kan være et argument for at det trengs en faglig vurdering som grunnlag for en beslutning?
- Hvordan kan dere jobbe i din kommune for å sikre tilstrekkelig kompetanse for å gjøre gode vurderinger?
- Hvordan kan en håndtere saker der faglige vurderinger og ideologiske vurderinger krysser hverandre, eks. hvor formålet om en åpen og opplyst samtale på kulturfeltets arenaer kommer i konflikt med det å skulle beskytte samfunnet fra ekstremistiske og hatefulle ytringer?

2.4 Hvilken betydning har valg av finansieringsløsning?

Det ligger et stort handlingsrom i budsjettprioriteringer. I tillegg gir samfinansiering en utvidet mulighet. Både finansieringskilde, finansieringsform og hva som er legitime forventninger knyttet til finansiering, er det imidlertid viktig å reflektere rundt.

Finansieringskilde

Offentlig sektor forvalter daglig en rekke finansieringsordninger til kunst- og kultursektoren. Midlene kan komme direkte fra et budsjett, fra spillemiddelordningen (overskuddet til Norsk Tipping), eller fra fond. Kilden til finansiering vil kunne påvirke både størrelse, sikkerheten og forutsigbarheten i finansieringen, og i så måte også handlingsrom og planleggingshorisont for tilskuddsmottagere. Dette vil i andre rekke også kunne påvirke det rent kunstneriske, siden for eksempel større oppsetninger krever lang planlegging. Der en og samme kulturaktør mottar finansiering fra flere, kan det gi en utfordring og innsnevret handlingsrommet *dersom* tilskuddsbrevene inneholder ulike forventninger. Kommunikasjon og samordning mellom tilskuddsgivere er derfor viktig. God samordning vil også gi en tydeligere retning og derigjennom en felles prioritering i budsjettprosesser.

I finansiering av både investeringer og drift, kan et samarbeid mellom offentlig og privat sektor noen ganger være en god løsning. Privat finansiering av kulturtiltak kan ha ulike former, det kan dreie seg om for eksempel eierskap,

sponsoravtaler, barteravtaler, fond eller enkeltstående gaver. Privat sektor kan ha en styrke i å kunne kaste seg rundt raskere enn det offentlige byråkratiet, hvilket kan være bra når det gjelder investeringer og innovasjon. Ulike finansieringskilder kan i seg selv også gi en maktspredning som kan bidra til innovasjon. Som i alle former for samarbeid er det imidlertid her avgjørende å ha forventningsavklaringer som sier noe om eierskap, roller, ansvar og myndighet. Det er også viktig å vurdere konsekvensene av slike samarbeid, for eksempel knyttet til interessekonflikter. Dette kan oppstå blant annet dersom en av partene ønsker å gripe inn i det som skal være kunstneriske beslutninger. Til sammenligning med andre land er den offentlige finansieringen av kultur svært høy i Norge. I for eksempel Danmark finnes flere private fond som bevilger milliardbeløp til kulturfeltet, som for eksempel Carlsbergfondet. Det vil være ulike politiske meninger rundt ulike former for finansiering, og om disse treffer godt.

Langsiktighet versus mulighet til å gjøre endringer

Tradisjonen for navngitte poster direkte i et budsjett er betraktelig større i staten enn i kommunesektoren. I staten forstås gjerne armlengdeprinsippet her som at man ikke legger føringer for hva institusjonen produserer, men en utfordring er likevel mangelen på likebehandling, som en administrativ behandling før politiske beslutninger i større grad vil gi. En direkte bevilging i et

offentlig budsjett er per i dag verken basert på gitte kriterier, søknader eller begrunnelser, og er dermed også svært lite gjennomslagskraftig.

Det er stor forskjell på aktørene som får direkte støtte i statsbudsjettet. For de store institusjonene vil et driftstilskudd her tolkes som at institusjonen er tildelt en «nasjonal betydning», som er ettertraktet, men som ikke nødvendigvis stemmer overens med en samlet lokal, regional og statlig vurdering, og forankring i offentlig planverk. Dette planverket kan blant annet ha som formål å gi ulike kulturelle stemmer en mulighet til å uttrykke seg, og sørge for en geografisk infrastruktur for kunstnerisk ytringsfrihet. En direkte plassering på et budsjett kan imidlertid være hensiktsmessig når noe spesifikt skal satses på eller bygges opp.

Både statens og kommunesektorens budsjetter er ettårig, men kommunesektoren har 4-årige budsjettplaner. En «egen» budsjettpost gir dermed i realiteten ingen *sikker* langsiktig finansiering. Samtidig har det utviklet seg en sterk forventningskultur som gjør at det i praksis er politisk krevende å ta gjeldende aktører ut fra en post direkte plassert i et budsjett.

For kulturaktørene gir trygghet rundt en langsiktig finansiering et større kunstnerisk handlingsrom, blant annet fordi man i mindre grad er prisgitt å søke midler knyttet til spesifikke politiske satsningsområder og kan være modigere

i de kunstneriske uttrykkene. Dette i seg selv kan være demokrati- og innovasjonsfremmende. Samtidig kan en låsing av langsiktige tilskudd til enkeltaktører gi en stagnasjon i feltet fordi det kan hindre nye aktører å komme til, hvilket kan være demokrati- og innovasjonshemmende. Det ligger også i politikkenes natur at det må være en mulighet til å endre kurs og omprioritere for å utvikle samfunnet. Balansen mellom disse behovene kan det være nyttig å reflektere rundt. Det mest essensielle å reflektere over vil her være *begrunnelsen* for å plassere noen direkte på et budsjett, og om dette kan forsvares ut fra en større strategi og et overordnet samfunnsoppdrag.

Tilskuddsordninger

Tilskuddsordninger er et virkemiddel for å nå faglige og politiske mål, men armlengdeprinsippet løftes her gjennom likebehandling, transparens, og grundig vurdering av søknader. Dette er spesielt viktig når det er konkurranse om begrensede midler. Retningslinjer for tilskuddsordninger beskriver hvilke mål ordningen er ment å tjene, og hva det skal legges vekt på ved tildeling. Her må armlengdeprinsippet ivaretas gjennom at retningslinjene ikke innrettes til gunst for enkelte aktører. Etter innretningen av retningslinjer bør det også reflekteres rundt hvor tilskuddsordningen bør forvaltes, på et politisk nivå eller på et delegert administrativt nivå. Statens egen vurdering av forvaltningen av Norsk kulturfond, er at armlengdeprinsippet iva-

retas gjennom at søknader om midler vurderes av fagfeller. Skjønnsutøvelsen kan ikke påklages når vedtak om tildeling og avslag er fattet. Det er kun saksbehandlingsfeil som kan påklages, og klageinstans kan ikke ta stilling til skjønnsutøvelsen som ligger til grunn for vedtaket. Det som kan være problematisk ved disse prosessene er at de kan være nokså lukkede, sammenlignet med tradisjonell søknadsforvaltning delegert til en administrasjon underlagt forvaltningsloven, hvor vedtak kan påklages i sin helhet. I kommunesektoren behandles tilskuddsordninger primært administrativt i sin helhet, eller ved at de faglige vurderingene gjøres administrativt, mens vedtaksmyndigheten ligger i politiske organer. Unntak finner vi eksempelvis i de regionale filmfondene som forvaltes i eksterne organisasjoner. Enkelte steder utøves de faglige vurderingene i ulike kunstfaglige utvalg, men vedtaksmyndigheten ligger på politisk nivå. En inngripen i innstillingen forekommer da kun ved budsjettbegrensninger, habilitetsproblemer eller av andre relevante administrative årsaker.

Driftstilskudd versus prosjekttilskudd eller stipend

Kulturinstitusjoner som er juridisk selvstendige finansieres gjerne gjennom et rammetilskudd, i form av driftsmidler som gir rom til å løse opp-

gavene ut fra autonome faglige vurderinger, med organisasjonens vedtekter i bunn. Prinsippet om å gi et rammetilskudd kan også brukes når man ønsker en viderefordeling basert på spesifikke faglige vurderinger man ikke har kapasitet til å ta på et overordnet nivå. Som eksempel gir både stat, fylkeskommuner og kommuner tilskudd til ulike organisasjoner, for eksempel Norges korforbund, og lokale musikkråd, hvor de basert på søknadsordninger ber organisasjonen fordele midlene til sine medlemmer.

I tillegg til å lyse ut driftsmidler, kan det lyses ut prosjektmidler eller stipend knyttet til mer *spesifikke politiske prioriteringer*, som for eksempel enkelte typer kulturuttrykk, formidlingsformer eller innkjøpsordninger. Muligheten til å lyse ut prosjektmidler krever imidlertid et økonomisk handlingsrom som kan variere ut fra flere faktorer, samfunnets makroøkonomi, og offentlig sektors inntekter. I tillegg styres dette av politiske prioriteringer. De politiske føringene vil altså være mer overordnet i et driftstilskudd versus et prosjekttilskudd.

Aktører i kultursektoren kan innvende at kunstnere som trenger inntekter tilpasser det kunstneriske innholdet til å stemme med utlysningsteksten i et prosjekttilskudd, og fraviker den

opprinnelige kunstneriske idéen. Derfor kan det være hensiktsmessig å reflektere rundt hvilken form for finansiering som kan bidra til å styrke kunstnerøkonomien, gjøre den mer forutsigbar, og bidra til kunstnerisk frihet og innovasjon.

Tilskuddsbrevet

Et offentlig tilskudd kommer med et tilskuddsbrev. Et viktig spørsmål i denne sammenheng er hvilke føringer tilskuddsgiveren kan legge uten at det bryter med handlingsrommet for kunstnerisk frihet. Føringerne for et driftstilskudd er, som vi har belyst, gjerne romsligere enn for et prosjekttilskudd, fordi prosjekttilskuddet er opprettet for å nå et mer spesifikt politisk mål.

Vurderinger av søknader om driftstilskudd, ser på om driften er i samsvar med vedtektene og innholdet i søknaden. Vurderinger av søknader om prosjekttilskudd ser på om prosjektet er i samsvar med utlysningens ambisjoner og innholdet i søknaden. Ikke i noen av tilfellene bør det gis forventninger knyttet til det kunstneriske innholdet. Tilskudd skal gi rammer for å skape innhold, og tildeling av offentlige midler vil alltid medføre overordnede forventninger som er i tråd med ønsket samfunnsutvikling og sektorutvikling. Disse forventningene kan for eksempel handle om at tilskuddsmottaker skal

bidra til samhandling med andre aktører og til å utvikle kunstmiljøet i en bestemt region, skape innhold av kunstnerisk høy kvalitet, bidra til en klimavennlig drift, og bidra til arrangør- og publikumsutvikling.

Noen forventninger ligger imidlertid i en gråsoner, hvilket belyser viktigheten av en tett dialog mellom tilskuddsgivere og tilskuddsmottakere. Enkelte vil mene at for eksempel forventninger om mangfold og inkludering vil kunne gripe inn i de kunstneriske valgene, men disse forventningene kan like gjerne tolkes som et premiss for kvalitet. Den kunstneriske friheten kan neppe gjelde for noen få, den bør gjelde for alle. Da bør også fellesskapet bidra til at flere uttrykk aksepteres og inkluderes. Hvordan denne forventningen skal tolkes og realiseres er da et eksempel på tema for dialog. I balansen mellom den kunstneriske friheten og den legitime politikken er det altså et poeng at når kunsten utfordrer samfunnet, må også politikken kunne utfordre kunsten. Den formelle dialogen mellom søker og tilskuddsgiver er basert på søknadens innhold og på rapporteringen. I tillegg har enkelte tilskuddsgivere tilbud om fysiske budsjett- og rapporteringsmøter hvert år.

Arctic Voices. Foto: SamovarTeatret

Eksempler:

Indre kunstbygda kommune ønsker å sikre ivaretagelse av arven etter en verdensberømt kunstner som er oppfostret i bygda. Kommunen gir driftstilskudd til en ekstern festival, og skriver i tilskuddsbrevet at festivalen årlig skal ha en av festivaldagene dedikert til kunstnerens musikk. Å legge en slik føring vil i praksis være å styre innholdet, hvilket ikke skal skje fra politisk hold. Et spesifikt fokus på en lokal kunstner kan eks. oppnås gjennom å utlyse prosjektstøtte. Dersom kommunen skulle lagt slike føringer ville handlingsrommet vært å gjøre det i et stiftelsesdokument, men samtidig kunne dette kanskje vært et hinder for utvikling og endring i festivalens fokus.

Vestre Rockebygda kommune vil styrke teatertilbudet for hele befolkningen, og oppretter en søknadsbasert ordning med tilskudd rettet inn mot dette. I ordningen ligger det en forventning om fokus på mangfold og inkludering. Dette reagerer kultursektoren på, og mener at det legger føringer for innholdet. Når offentlige midler fordeles, er det å legge overordnede forventninger om ivaretagelse av verdier som er viktige for fellesskapet, en del av det politiske handlingsrommet.

Slike forventninger er imidlertid en god grunn til tett dialog mellom Vestre Rockebygda kommune og kultursektoren for å finne ut hvordan dette kan løses i praksis uten at man går på kompromiss med den kunstneriske friheten.

Til refleksjon:

- Hvilke forventninger i et tilskuddsbrev kan gi et særskilt behov for dialog mellom søker og tilskuddsgiver?
- Hvordan kan din kommune eller fylkeskommune forvalte en tilskuddsordning, slik at den både ivaretar overordnede politiske ambisjoner og samtidig sikrer kunstnerisk frihet?
- Hvordan kan offentlig finansiering bidra til innovasjon i kultursektoren?

2.5 Sentrale temaer for deg som politiker

En refleksjon over de ulike temaene i del 1 kan gjerne foregå i dialog mellom offentlige ledere og kultursektorens aktører. Dette vil kunne bidra til flere perspektiv og gjensidig forståelse.

Kulturpolitikken skal gi retning og rammer

Som politiker gir du retning og rammer, og utvikler gjennom dette kulturfeltet som en del av samfunnet. Disse rammene, målene og prioriteringene er avgjørende for at ulike funksjoner i kultursektoren skal ivaretas, for at det skal finnes arenaer for å utøve kultur, for at alle innbyggere skal ha tilgang på kultur, for at ulike befolkningsgrupper og uttrykksformer slipper til osv.

Kunsten skal være fri

Ytringsfriheten er en menneskerett. Den kunstneriske ytringsfriheten er friheten kunstnere har til å formidle ytringer i form av kunst. Disse ytringene er sammen med andre former for ytringer en viktig del av vår åpne og opplyste samtale som kultursektoren både skaper og fasiliteter. Når du som politiker legger rammene, skal deretter kultursektoren ha rom til å skape et innhold som ikke styres av politiske ideologier eller preferanser.

Ulik organisasjonsform og organisasjonsstruktur angir retning

Både når du som politiker er med på å etablere nye, eller tilknytter deg eksisterende organisasjoner, så har organisasjonsform betydning for ditt handlingsrom til å angi retning. Ved eget eller delt eierskap eller eksternt samarbeid, er forventningsavklaringer gjennom vedtekter, retningslinjer, og rutiner viktig. Gjennom disse ytre rammene kan du bidra til å sikre institusjoner og arenaer for ulike funksjoner i kultursektoren. Organisasjonsstrukturen kan på sin side tydeliggjøre hvor ulike beslutninger tas og på hvilket grunnlag.

Rolle- og forventningsavklaring er viktig

Gjennom å være tydelig på hva du gjennom din rolle både kan forvente og bidra med, skaper du trygghet og forutsigbarhet. På samme måte er det viktig å sette seg inn i andres roller som grunnlag for et godt samspill. Som politiker kan du inneha ulike roller, for eksempel som tilskuddsgiver, eier, styremedlem osv. Disse rollene gir ulikt handlingsrom, men i alle kan du bidra til å sikre gode og etterrettelige rutiner, god dialog, god økonomistyring, og bevissthet rundt habilitet. Det kan også ligge et viktig handlingsrom i å bidra til å sikre riktig kompetanse i andre roller, som eksempel en styrerepresentanttolle.

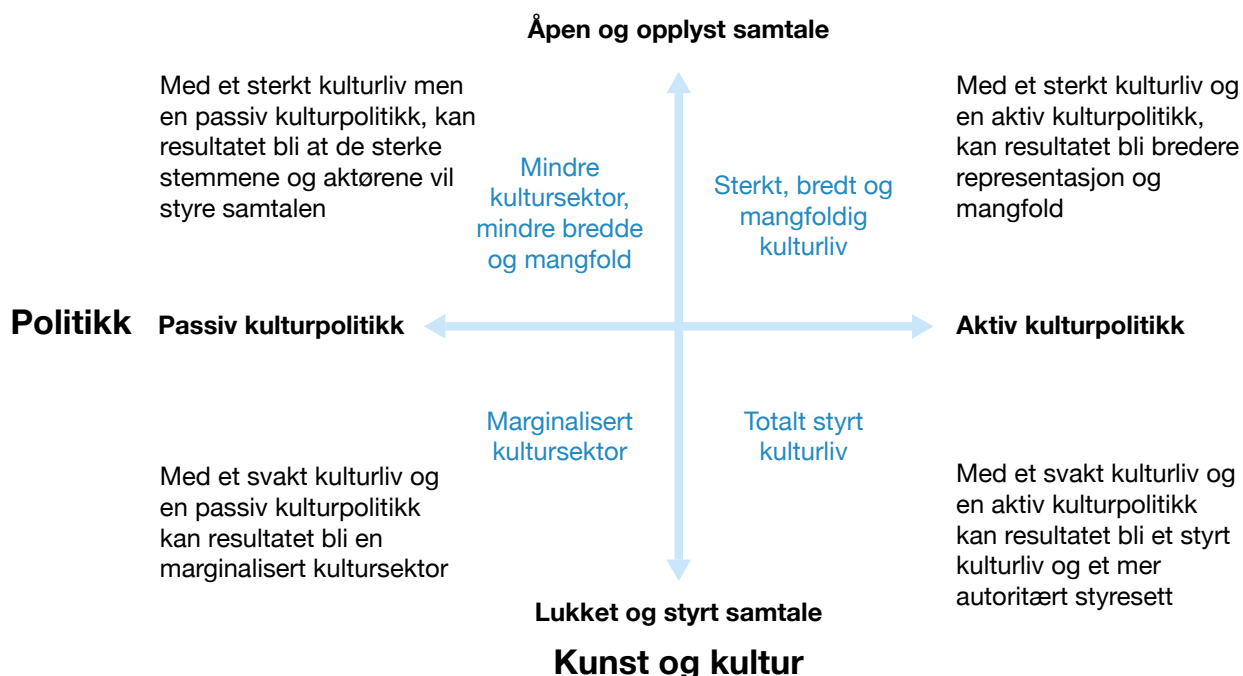
Sikre riktig kompetanse på riktig sted

Som politiker gjør du vurderinger på et overordnet, verdibasert grunnlag. Du kan peke ut retning og prioritere eks. satsningsområder. For å realisere den politiske retningen er det behov for faglige vurderinger av hvordan dette kan gjøres. Uavhengig av hvor det offentlige skal foreta faglige vurderinger, må det sørges for at det finnes tilstrekkelig kompetanse til å vurdere det som skal vurderes. I både politiske og faglige vurdering må det også sørges for at den som vurderer ikke er inhabil.

Valg av finansieringsform påvirker kultursektorens handlingsrom

Når du velger type økonomiske virkemidler og innretningen av dem setter dette viktige rammer. Disse kan enten gi stort handlingsrom gjennom langsiktighet og trygghet nok til å kunne ta en kunstnerisk risiko, eller også begrense handlingsrommet fordi man må jobbe skapende innen mer spesifikke kriterier som eks. tidsrom, være rettet mot en spesifikk målgruppe, eller et trangere budsjett. Samtidig må det i valg av virkemidler også ligge en politisk mulighet til å endre retning på politikken. Gjennom å sikre transparens og begrunnelser for tildeling styrkes tilliten til forvaltningen av midlene.

Modellen under kan være et utgangspunkt for refleksjon rundt graden av aktiv kulturpolitikk (horisontal akse), og måten denne formes på (vertikal akse). Dette vil ha betydning for den kunstneriske ytringsfriheten og praksisen.

DEL 2:

FORSTÅESESGRUNNLAG

Foto: Pexels

3.

KUNSTENS ROLLE OG FORANKRING

3.1 Hva er kunst og hvem er kunstnerne?

Kunstfeltet er en del av det mer omfattende kulturfeltet. Regissør Kjetil Bang Hansen formulerer det slik «*dersom kulturen er en elv, er kunsten steinen som driver elven i en annen retning*». Våren 2023 utfordret KS Kulturdirektoratet på spørsmålet «Hva er kunst og hvem er kunstnerne?», fordi forståelsen av dette har betydning for kulturpolitikken. Det er derfor fint å se at dette har fått et eget avsnitt i kunstnermeldingen. Naturligvis er det ikke et entydig svar, men noe vi må reflektere over.

Meld. St. 8, *Kulturens kraft (kulturmeldingen)* starter med å poengtere at kunst er ytringer med samfunnsbyggende kraft og at kulturpolitikken må bygge på ytringsfrihet og toleranse. Vi kan her konkretisere dette med å si at kunsten er våre skjeve, romantiske, bekymrede, rare og provoserende refleksjoner rundt livet og det samfunnet vi lever i, uttrykt gjennom kreative, og symbolske former. Kunsten belyser temaer, skaper innsikt, fremmer refleksjon og setter dagsorden på en måte vi kanskje ikke kan oppnå på andre måter. Kunstens rolle i å kunne utfordre er også årsaken til at offentlige styresmakter ikke skal gripe inn i kunstneriske valg.

Kulturmeldingen poengterer også at ansvaret staten har på kulturfeltet, er forankret i det såkalte «infrastrukturkravet» i Grunnlovens § 100,

som sier at hensynet til demokratiet er hovedbegrunnelsen for å føre en aktiv kulturpolitikk, men at kulturpolitikken også kan gi vesentlige bidrag til måloppnåelse på andre politikkområder. (kap. 1, s. 7-9). Denne infrastrukturen beskrives nærmere i Meld St. 22, Kunstnarkår (kunstnermeldingen), som kanaler for utveksling av informasjon og meningsytringer i samfunnet, og de institusjonelle rammene rundt kunsten som en sentral del av denne infrastrukturen, inkludert virkemiddel og arenaer som legger til rette for å produsere og tilgjengeliggjøre kunst. Her er imidlertid også kulturinstitusjoner som arkiv, bibliotek og museer sentrale, fordi de er vesentlige arenaer for den åpne og opplyste samtalen gjennom utstillinger, samtaler, debatter og annet.

Én måte å definere kunstneren på er å ta utgangspunkt i åndsverkloven § 2, som sier at kunstneriske verk av enhver art er et uttrykk for original og individuell skapende åndsinnsetning. En annen tilnærming er å skille profesjonelle kunstnere fra de som spiller, synger eller maler som del av en hobby eller en fritidssysssel. Kriteriene her er at profesjonelle kunstneres utøvelse helt eller delvis utgjør et levebrød og yrke, og tilfredsstillende en kvalitativ standard innenfor en profesjon (*Kleppe, Bård og Askvik, Tanja 2023. Kunstnerundersøkelsen 2019*). Hvordan vi forstår kvalitet vil imidlertid være ulikt, noe vi berør-

Kunst eller piss fra Hannah Ryggen-trømmalen. Foto: Milan Ognjanovic

te i kapittel 2.3. Kulturfeltet består også av en rekke yrkesgrupper som alle er nødvendige for å produsere og fremføre kunst, for eksempel produsenter, teknikere, og scenearbeidere, og det kan være vanskelig å avgrense hvilke av disse rollene som ikke skal anses som kunstneriske.

«Dersom kulturen er en elv, er kunsten steinen som driver elven i en annen retning».

Kjetil Bang Hansen

3.2 Hvordan påvirker tidsånden kunstens plass?

På 17- og -1800 tallet løsrev kunsten seg fra kongemakt og kirke, kunstfeltet fikk sine egne institusjoner og organisasjoner, og vi fikk frie og selvstendige kunstnere. På tross av denne løsrivelsen har imidlertid kunsten vært forsøkt styrt også i nyere tid.

Dersom vi tar et kort blikk tilbake i vårt eget lands historie, kan vi trekke frem tidligere teatersjef ved Trøndelag teater, Henry Gleditsch, som under 2. verdenskrig ble henrettet på grunn av teaterets rolle som en aktiv aktør i holdningskampen mot okkupantene og deres med-

løpene. Å ville styre kunsten handler ikke primært om å ville styre kunstneren, men om å ville styre de potensielle effektene av det kunstneren uttrykker. Kunst kan behage og underholde, men den kan også provosere og belyse mangfoldet i livet og samfunnet, også de mørke sidene og de tabubelagte temaene. Det å ville styre kunsten er dermed ikke bare problematisk for kunstnerens egen frihet men for samfunnet som helhet, fordi det frarøves perspektiver som potensielt kunne bidratt til refleksjon, kunnskap og verdibevisthet. Nettopp disse perspektivene vil oppleves truende av totalitære regimer, og er dermed årsaken til deres inngripen i kunstens frihet.

Dette heftet lanseres i en tid hvor demokratiske prinsipper er truet internasjonalt. Autoritære styresett truer og knebler den kunstneriske yringsfriheten fordi den stiller spørsmålstegn ved makten og måten den utøves på. Disse strømningene har ført til økt oppmerksomhet på kunstnerisk yringsfrihet, og behovet for å ivareta denne som en viktig del av et demokrati. Fokuset kommer til syne i debatter, på konferanser, i kronikker og i andre deler av den offentlige samtalen. I tillegg er interesseorganisasjoner og offentlige myndigheter opptatt av tiltak rettet mot å ivareta forfulgte kunstnere.

3.3 Felles forpliktelser for kunstnerisk ytringsfrihet

Eksemplene under er ikke uttømmende, men de viser at ytringsfriheten har et vern gjennom både lover, konvensjoner, og felles internasjonale mål som også angår kulturfeltet og de kunstneriske ytringene. Ulike utredninger, strategier og meldinger berører også ytringsfriheten for kulturfeltet spesifikt.

Menneskerettighetene og grunnloven

I Meld. St. 8, *Kulturens kraft (kulturmeldingen)* står det følgende: «Ytringsfridommen er ein grunnleggjande føresetnad for demokrati og menneskerettar. Av menneskerettane som er nedfelte i Grunnlova, er det derfor særleg grunn til å trekkje fram ytringsfridommen. Kunst og kulturuttrykk er nettopp ytringar»....»Det såkalla «infrastrukturkravet» i Grunnlova § 100 sjette ledd gir i dag ei grunnlovsforankring av statens ansvar på kulturfeltet. I Grunnlovens §100, sjette ledd, står følgende: «Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for eit ope og opplyst offentleg ordskifte.»

Kulturloven

Formuleringen av § 1 og 2 under er hentet fra høring på revidering av [Lov om offentlege styresmaktens ansvar for kulturverksemd](#) (kulturlova), 2023.

§ 1 Føremål

Lova skal leggja til rette for ei open og opplyst offentleg samtale gjennom å fastleggja offentlege styresmaktens ansvar for å fremja og leggja til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd i

tråd med prinsippet om armlengds avstand, slik at alle kan få høve til å delta i kulturaktivitetar og oppleve eit mangfald av kulturuttrykk.

§ 2a Prinsippet om armlengds avstand
Avgjerder som i hovudsak er baserte på kunstnerisk eller kulturfagleg skjønn, skal treffast av personar eller verksemdar med relevant fagkompetanse. Politiske styresmakter kan ikkje overprøva eller instruera om innhaldet i slike avgjerder. Dette er ikkje til hinder for overordna styring gjennom økonomiske og juridiske ramar og generelle mål.

Første ledd gjeld ikkje avgjerder basert på kulturmiljøfagleg skjønn, inkludert avgjerder om tildeiling av tilskot til tiltak knytta til kulturmiljø, eller til ivaretaking av tradisjonshandverk når tilskotet har samanheng med slike tiltak.

Formålet med paragraf 2 er å lovfeste prinsipper for avveiningen mellom politisk styring og kunstnerisk og kulturfaglig autonomi. I høringsbrevet står det følgende: «Det må på den ene siden framgå av loven at det er legitimt med overordnet kulturpolitisk styring og oppfølging av bevilgningar, inkludert styring som på en eller annan måte fastsetter overordnede ramar for det kunstneriske og kulturfaglige innholdet. På den andre siden må en lovbestemmelse sikre at konkrete kunstneriske og kulturfaglige beslutningar fattes uavhengig av politiske myndigheter. Det sentrale er derfor at enhver form for styring må utøves på tilstrekkelig overordnet nivå.»

Som dette heftet understreker, så er ikke fravær av politikk ensbetydende med full kunstnerisk frihet. Fravær av politikk kan bety kunstnerisk frihet for noen, men ikke for alle. Det kan også bety manglende beskyttelse av kunstnere og kunstneres ytringer, fra motstemmer som tyr til ekstreme virkemidler. Politikk er derimot nødvendig for kunstnerisk frihet, men da må det kulturpolitiske handlingsrommet være kjent og trygt. Det er derfor viktig at ikke lovformuleringen tolkes slik at det skapes et sterkere skille mellom administrasjonens oppgaver og den politiske kjennskapen til vurderingene. Selv om vedtaksmyndighet må delegeres i saker hvor det skal utøves kunstnerisk skjønn, som en konsekvens av lovforslaget, kan det være svært hensiktsmessig å orientere i politiske fora om valg og begrunnelser, nettopp for å gi innsikt og legge til rette for eierskap i politikkområdet.

UNESCO

Norge har ratifisert [UNESCO-konvensjonen om å verne og fremme et mangfold av kulturuttrykk](#) (2005), som peker på kulturaktivitetene som viktige verdi- og identitetsbærende element. Å legge til rette for et mangfold av frie kulturuttrykk vil kreve en aktiv kulturpolitikk.

Bærekraftsmålene

Norge er også forpliktet av [FNs bærekraftsmål](#). Kultur er ikke et selvstendig mål, men kulturfeltet bidrar både i kraft av egen eksistens og med konkrete tiltak til oppnåelse av alle bærekraftsmålene. Til eksempel er kulturinstitusjonene som til sammen skaper en infrastruktur av

kunnskapsformidling og arenaer for kunstneriske ytringer viktige for bærekraftsmål nr. 16; Fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner. Et av delmålene under bærekraftsmål 16. er nettopp å sikre allmenn tilgang til informasjon og beskytte grunnleggende friheter, i samsvar med nasjonal lovgivning og internasjonale avtaler.

Lov om folkebibliotek (folkebibliotekloven)

[Folkebibliotekloven](#) § 1, ledd 2 sier at Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt.

Kulturutredningen 2014

[Kulturutredningen 2014, NOU 2013: 4](#), argumenterer for at det utvidede kulturbegrepet som la grunnlag for kulturpolitikken på 70-tallet bør nedtones, og den lanserte begrepet «ytringskultur» for å ramme inn kulturpolitikken sentrale virkeområde. Dette med bakgrunn i at det utvidede kulturbegrepet unnlater å gi en presis definisjon av fenomenet kultur, og kan gi grunn for en vilkårlighet med hensyn til hva som inkluderes i det kulturpolitiske ansvarsområdet. Ytringskulturbegrepet er forankret i en forståelse av at kulturlivet ikke primært dreier seg om de kunstneriske produktene i seg selv, men mer om utvekslingen av ideer, verdier og følelser som oppstår rundt disse produktene. Kulturbegrepet avgrenses ut fra dette til praksiser og institusjoner som har meningsskaping og symbolsk kommunikasjon som deres hovedformål. (*Kulturutredningen 2014 s. 60*). Kulturutredningen konstatere videre at kulturvirksomhet er en viktig

del av det offentlige rommet, og dermed også en viktig del av demokratiet, blant annet gjennom å bidra til oppfyllelsen av ytrings- og informasjonsfriheten i samfunnet, og gjennom å bidra til å skape og opprettholde et uenighetsfellesskap hvor man anerkjenner at man kan kommunisere på tvers av uenighet og interessekonflikter. (Kulturutredningen 2014, s. 66).

Meld. St. 8, Kulturens kraft (kulturmeldingen 2018)

Fokuset på kulturfeltet som en arena for ytringer og ytringsfrihet finner vi igjen i [kulturmeldingen fra 2018](#), som understreker at kulturpolitikk er ytringsfrihetspolitikk. I kap. 2.2 står det følgende: «Ytringsfriheten er ein grunnleggjande føresetnad for demokrati og menneskerettar. Av menneskerettane som er nedfelte i Grunnlova, er det derfor særleg grunn til å trekkje fram ytringsfriheten. Kunst og kulturuttrykk er nettopp ytringar. Det såkalla «infrastrukturkravet» i Grunnlova § 100 sjette ledd gir i dag ei grunnlovsforankring av statens ansvar på kulturfeltet...» I kap. 2.3 beskrives infrastrukturkravet nærmere: «Infrastrukturen for den offentlege samtalen er sett saman av ei rekkje ulike element og omfattar store delar av kultur-, medie-, utdannings- og forskingspolitikken. Innanfor det som kan definerast som «kulturfeltet», vil infrastrukturen vere samansett av arenaer, kanalar og verkemiddel som legg til rette for å produsere, bygge kunnskap om og gjere kunst- og kulturuttrykk tilgjengelege for befolkninga». Meldingen understreker vidare at kulturpolitikken er nødvendig for å sikre en stabil og mangfoldig kunstproduksjon som et

gode i samfunnet. «*Han kan medverke til at folk oppsøker nye arenaer for kunst og kultur og på den måten tileignar seg ny innsikt og kunnskap om andre røyndomsforståingar og samanhengar i det samfunnet vi lever i*».

NOU 2022:9, ytringsfrihetskommisjonens rapport 2022

I 2022 konkluderte [Ytringsfrihetskommisjonens utredning](#) med at ytringsfriheten har svært gode vilkår i Norge i dag, og sluttrapporten sier at ytringsfriheten er godt beskyttet for kunstnere. Rapporten foreslår likevel å lovfeste armlengdes avstand-prinsippet i kulturlovens formålsbestemmelse, og sikre uavhengig organisering av offentlige kunst- og kulturinstitusjoner. Rapporten peker samtidig på at vi trenger en universelt utformet offentlighet, hvilket fordrer en aktiv kulturpolitikk, som skaper arenaer for ytringer, og som sikrer at ulike stemmer kommer til. Også dette foreslås løst gjennom å innarbeide et eksplisitt uttrykk for myndighetenes plikt etter Grunnloven § 100, til å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale (infrastrukturkravet), i kulturloven. Rapporten behandler imidlertid ikke hvordan armlengdes avstand prinsippet kan balanseres med en aktiv kulturpolitikk. Rapporten stiller videre spørsmål ved hvordan armlengdene arter seg internt i kunstfeltet, og om det basert på små og tette miljøer kan oppstå en svak uenighetskultur og lav takhøyde for kritisk diskusjon. Kommisjonen foreslår også å styrke eksisterende ordninger som har som mål å ivareta kunstnerisk ytringsfrihet, som fribyordningen.

4.

KULTURPOLITIKKENS ROLLE OG FORANKRING

4.1 Hva er poenget med politikk?

Politikk handler grovt sett om å styre samfunnsutviklingen gjennom å prioritere og fordele ressurser. Kulturpolitikk handler dermed om å utvikle retning, ambisjoner, mål, prioriteringer og virkemidler for utvikling av kulturfeltet, som en integrert del av samfunnsutviklingen. Når folkevalgte iverksetter sin politikk er det på grunnlag av et verdimeslig ståsted, som vil prege hvilken retning og hvilke virkemidler som benyttes. Stortinget vedtok å grunnlovsfeste det lokale selvstyret våren 2016. Dette viser den sterke og brede forankringen lokaldemokratiet har i det norske samfunnet og demokratiet. Det lokale selvstyret sikrer at beslutninger tas så nært dem det berører som mulig, og at befolkningen har mulighet for demokratisk deltakelse og innflytelse. Lokalt selvstyre bidrar også til maktspredning og til at lokale beslutninger er tilpasset varierende lokale forhold. Den nasjonale politikken blir ut fra dette summen av lokal, regional og statlig politikk.

Meld. St. 8, *Kulturens kraft* viser til at vi skal verne om den kunstneriske friheten, men at armlengdeprinsippet samtidig må veies opp mot andre legitime hensyn, som for eksempel at flest mulig skal ha et kunst- og kulturtilbud. Det å gi overordnede politiske føringer til kulturvirksomheter som mottar offentlig støtte, som for eksempel at de skal jobbe for å nå spesifik-

ke publikumsgrupper, understreker kunstens viktige rolle for enkeltmennesker og samfunn. Med mål om et sterkt demokrati, er det også viktig at makten i kulturlivet spres både geografisk, organisatorisk og økonomisk, slik at flest mulig skal kunne komme til orde og bli lyttet til. Kulturpolitikk kan legge til rette for blant annet bredde, delaktighet, profesjonalitet, likestilling, geografisk spredning, og genremangfold.

Selv om kulturpolitikk i kulturmeldingen primært beskrives som ytringsfrihetspolitikk, kan også kulturpolitikken bidra til andre samfunns mål. Et amatørkor har kanskje ikke hovedfokus på å kunne uttrykke seg fritt og bidra til samfunnskorrektiv. Formålet med slike tiltak kan snarere være å skape lavterskel arenaer for deltagelse i kulturell aktivitet, som igjen genererer fellesskapsfølelse, mestring og glede. Kulturtilbud for barn skal også romme en mulighet til fri kreativ utfoldelse, som ikke skal sensureres med utgangspunkt i politiske ideologier, men i tilfeller hvor dette skjer snakker vi om en undertrykkelse av generell ytringsfrihet mer enn en kunstnerisk ytringsfrihet. Kulturtilbud for barn har gjerne hovedfokus på deltagelse og opplevelser, samt læreprosesser knyttet til for eksempel samspill, teknikker, tolkning og annet. Det kan dermed ligge andre politiske hovedmål bak det å tilrettelegge for amatørkultur eller kulturtilbud for barn

enn det ligger bak det å tilrettelegge for profesjonell kunstnerisk virksomhet. Amatørkulturen er ikke mindre viktig av den grunn, den har også en viktig funksjon opp mot det profesjonelle kulturlivet som for eksempel å være et arbeidssted for profesjonelle aktører og en rekrutteringsarena. Alle tre forvaltningsnivåene utvikler og iverksetter politikk som berører både det brede kulturfeltet og det mer innrammede kunstfeltet.

Alle kommuner har et lovpålagt ansvar for de samme oppgavene men fordi landets kommuner og fylkeskommuner er ulike, vil det være ulike måter å løse disse oppgavene på. En sterk lokal og regional kulturpolitikk forutsetter at lokalsamfunn, regioner og lokale folkevalgte har makt, midler og myndighet til å skape kulturpolitikk utfra lokale forutsetninger og muligheter. Det vil derfor være ulikt fra kommune til kommune hvordan arbeidet med kulturfeltet er organisert. Kulturtilbudet må tilpasses lokale og regionale forhold blant annet fordi lokaliseringen av profesjonelle kunst- og kulturinstitusjoner varierer, lokalisering av kulturbygg varierer, bransjer er ulikt utviklet i ulike regioner, andelen utdannede kulturarbeidere varierer lokalt, og kulturarven er viktig lokalt og regionalt.

4.2 Hvilke verdier omtaler vi?

For det enkelte menneske som i et øyeblikk opplever kultur, er det gjerne opplevelsen akkurat der og da som teller. Men når kultur har en effekt på oss som enkeltmennesker, så evner den også å påvirke samfunnet hver enkelt av oss er en del av. Kultur har ut fra dette en verdi både i seg selv og som en del av et samfunn. Det å synge i et kor kan både gi oss en musikalsk opplevelse av vakre harmonier og det kan gi oss mestring og fellesskapsfølelse. Denne mestringsfølelsen påvirker også den mentale helsen vår positivt, og korets fellesskap trener oss i å være inkluderende og tolerante. Det at vi oppøver slike egenskaper har en samfunnsmessig verdi. Når vi utvikler en helhetlig politisk retning for et samfunn, hvor alle fagområder spiller sammen, skal vi ivareta både individet og samfunnet. Når vi utvikler kulturpolitikk, må vi derfor ivareta ulike former for verdier.

Posisjonering av kulturpolitikken

Begrepene egenverdi og samfunnsverdi har i mange kulturdebatter blitt satt opp mot hverandre. Det er i tillegg skapt en uheldig kobling mellom å tenke samfunnsverdi, og det å bryte med armlengdes avstand-prinsippet. Én verdi trenger ikke utelukke andre verdier, og kulturpolitikken kan fint ha flere formål uten at dette rokker ved kulturens verdi i seg selv og kunstens frihet. Kulturens egenverdi er grunnlaget for at

samfunnsverdier kan oppstå. Kulturopplevelsenes kraft ligger i at de treffer både hode og hjerte, hvilket vil kunne prege både tankesett og handlinger i ettertid. Det kan derfor være lite hensiktsmessig å for eksempel opprette kulturtiltak *kun* med mål om å sysselsette barn og unge for å forebygge bruk av rus. Dersom vi derimot lar kultursektoren skape et godt og bredt kulturtilbud for barn og unge, så vil disse tilbudene til sammen kunne ha den effekten at de påvirker en rekke ulike politikkområder, blant annet ruspolitikken. Samfunnseffektene vet vi kommer, og vi kan hylle dem i stedet for å styre dem. Vi kan altså ha to tanker i hodet på en gang, både kulturfeltets egenverdi og de samfunnseffektene et levende kulturliv skaper. I KS-rapporten Kulturfeltet i kommunesektoren. En fri, mangfoldig og samfunnsbyggende kraft (Oxford research, 2021) står det at det er rom for å se på «*den til dels tilstivnede debatten om et påstått motsetnings-forhold mellom kulturens egenverdi og kultur som potent virkemiddel i samfunnsutviklingen*», og at *ei slik nyorientering kallar på politisk leiarskap*. Fra vår første kulturmelding på 70-tallet finner vi en kulturpolitikk som primært så på kultur som et virkemiddel for å oppnå mål på andre politikkområder (eks. barne- og ungdomspolitik og helsepolitikk). I dag har vi en nasjonal kulturpolitikk som i større grad setter kultur som et mål i seg selv, og som samtidig peker på og hyller de tverrfaglige effektene av kultur.

Vi vet for eksempel at kultur har mangfoldige effekter på helsen vår. Det er særlig forsket på musikkens effekt på det rent fysiologiske, og hvordan den kan brukes til eksempelvis å trene opp pasienter med Parkinsons, slag, eller dem-

pe symptomene på demens. De psykososiale effektene av å musisere i fellesskap er også godt dokumentert. Det å vise til hvordan kulturpolitikken bidrar til andre politikkområder, for eksempel helsepolitikken, løfter og posisjonerer kulturpolitikken. Hvis vi skal se politikkområder i sammenheng må det også bety at vi ser på hvordan andre politikkområder kan bidra til kulturpolitikken, for eksempel næringspolitikken, arbeidsgiverpolitikken og den internasjonale politikken.

Hva er en instrumentell politikk?

All politikk kan anses som instrumentell på den måten at den benytter ulike virkemidler for å oppnå bestemte resultater. Med henvising til forrige avsnitt brukes imidlertid begrepet «en instrumentalisert kulturpolitikk» ofte om en situasjon hvor kultur går fra å være et mål i seg selv, til å *kun* være et virkemiddel eller et instrument for å oppnå mål på andre politikkområder. Bruken av begrepet «en instrumentalisert kulturpolitikk» kan dermed bli noe upresis. Essensen ligger i *hva* som er instrumentet. Dersom man gjennom økonomiske virkemidler og utviklings tiltak eks. oppretter norske fribyer for forfulgte kunstnere, så er dette rent prinsipielt instrumentell kulturpolitikk for å ivareta kunstnerisk ytringsfrihet, som helt legitimt ikke tar hensyntar mål andre politikkområder. Vi skal derfor være oppmerksomme på at begrepet instrumentell kulturpolitikk i enkelte tilfeller brukes om politikk som ikke anerkjenner kunstens egen verdi, uten at dette nødvendigvis er tilfelle. Meningen bak begrepsbruken bør derfor presiseres i ulike debatter.

4.3 Kan det bli for lite politisk styring? 4.4 Hvem skal det offentlige tjene?

Vi har en tydelig forankring for armlengdeprinsippet, og at vi skal unngå for mye politisk styring som griper inn i faglige, kunstneriske beslutninger. Samtidig, dersom armlengdeprinsippet brukes som et argument for å unnlate å ta politiske beslutninger, kan det bli for lite politisk styring. Prinsippet kan i den forståelsen også misbrukes. Vi skal imidlertid skille tydelig mellom et villet misbruk, og en redsel for å ta beslutninger fordi man er usikker på eget handlingsrom. Oxford research sier følgende i rapporten *En fri, mangfoldig og samfunnsbyggende kraft; «Kulturens frihet og autonomi ligger i ryggmargen hos de fleste politikere, også på lokalt nivå. Forsøk på å rokke ved dette prinsippet, blir som regel raskt slått ned. Problemet oppstår snarere når armlengdes avstand fører til handlingslammelse og en passiv tilnærming til lokal kulturpolitikk. Vi argumenter altså for at mange lokale politikere er flinkere til å ta et skritt tilbake, fordi de forstår en slik tilnærming til å være i tråd med prinsippet om armlengdes avstand, enn til å ta et skritt fram for å formulere og iverksette djerve ambisjoner på kulturpolitikens vegne.»* (s. 75). Dette refleksjonsheftet tar mål av seg til å bidra til politisk trygghet og et mer tydelig politisk handlingsrom, og er som tidligere nevnt en forlengelse av KS sin veileder i utvikling av lokal og regional kulturpolitikk.

Kulturfeltet rommer en rekke ulike fagområder, yrker og institusjoner med tilhørende interesseorganisasjoner. Noen av organisasjonene har et forholdsvis bredt nedslagsfelt mens andre representerer særinteresser i feltet. I henhold til ytringsfriheten er det helt legitimt å forsvare sine interesser, dette er en viktig del av demokratiet. Organisasjonene bidrar også med svært viktig dybdekunnskap om deres eget felt. En viktig del av offentlig sektors ansvar er imidlertid å se hvordan de enkelte aktørene er en del av et større økosystem, og legge til rette for et mangfold av uttrykk. I det ligger det et ansvar for å lytte bredt til interesser, deretter sette dette inn i en helhetlig kontekst, og vurdere tiltak opp mot overordnede ambisjoner. Dette blir i særdeleshet viktig fordi noen stemmer alltid er sterkere enn andre. Dersom enkelte aktører- eller organisasjoner oppnår en prioritering som går ut over andre aktører uten at dette er vurdert i et helhetlig perspektiv, vil det være lite demokratisk, og det kan i verste fall føre til at den kunstneriske ytringsfriheten til enkelte «svakere» grupper blir begrenset. Kulturmeldingen berører dette i følgende avsnitt: *«Armlengdsprinsippet handler ikke berre om å sikre ein nødvendig avstand til politiske interesser. Det handler òg om å sørge for at organiserte interesser ikkje påverkar utøving av det frie kunst- og kulturfaglege skjønnet.»*

4.5 Hvorfor er kulturpolitikk viktig for å beskytte kunstnerisk ytringsfrihet?

Kulturpolitikk er avgjørende for å sikre kunstnerisk ytringsfrihet. På andre politikkområder sørger vi for at samfunnets ulike grupper av mennesker, gamle, unge, syke, friske, og minoritetsgrupper skal være aktivt inkludert i samfunnet med like rettigheter. Det samme må vi gjøre på kulturfeltet. Vi trenger derfor en infrastruktur av arenaer for kulturell aktivitet og kunstneriske ytringer, som geografisk dekker hele landet, som sørger for at ulike befolkningsgrupper kan oppleve og delta i kultur, og at ulike former for kunstneriske uttrykk gir oss et bredt sett med opplevelser og referanser. I dette ligger det ikke bare etablering og drift av ulike former for kulturinstitusjoner, men også tiltak som bidrar til universell utforming som skaper et inkluderende kulturliv. Det ligger også et ansvar for at det rekrutteres til kultursektoren gjennom velfungerende utdanningsinstitusjoner og samarbeid med det frivillige kulturlivet. Uten dette vil vi ikke ha noen til å fylle de store institusjonene i fremtiden.

Alle de tre offentlige forvaltningsnivåene bidrar med å sette lys på den kunstneriske ytringsfrihetens rolle, og iverksetter tiltak for å beskytte den. En rekke ulike meldinger, planer og strategier

berører temaet. Utenriksdepartementet har som eksempel en egen [strategi for ytringsfrihet](#), hvor kunstnerisk ytringsfrihet er ett av hovedtemaene. Et annet eksempel er Fribyordningen som administreres av [ICORN](#) (International Cities Of Refuge Network) og som ble opprettet i Stavanger i 2006. Fribyene sikrer trygghet for forfulgte kunstnere slik at de kan uttrykke seg fritt uten frykt for å bli sensurert eller kneblet. Kommunesektoren bruker også sin samfunnsutviklerrolle til å initiere satsninger og legge til rette for dialog og kobling av ressurser som kan bidra til nye tiltak. Et eksempel er hvordan Lillehammer kommune har bidratt til etableringen av [World Expression Forum](#) gjennom at Lillehammer har status som [UNESCO-by for litteratur](#), og gjennom koblingen opp mot Norsk Litteraturfestival på Lillehammer. Et annet eksempel er hvordan Agder fylkeskommune og Kristiansand kommune har bidratt i opprettelsen av [European Conference on democracy and human rights](#), som utvikler seg med et sterkt fokus på kunstnerisk ytringsfrihet. Blant andre organisasjoner som jobber spesifikt med å beskytte den kunstneriske ytringsfriheten kan nevnes [PEN International](#) og [Safemuse](#).

Fribykursner Hayat Al Sharif med utstilling i Stavanger. Foto: ICoRN

5.

BIDRAGSYTERE OG REFERANSER

Ressursgruppe

Rune Thele, Kultur- og næringssjef, Rogaland fylkeskommune
Stein Slyngstad, Kulturdirektør Oslo kommune og medlem i styret i Stavanger symfoniorkester
Guri Langmyr Lochev, Seksjonsleder for infrastruktur og mangfold, Norsk kulturråd
Stian Davies, Leder for hovedutvalg for kultur, idrett og inkludering, Vestland fylkeskommune
Maja Foss Five, Fylkesvaraordfører i Vestfold og Telemark fylkeskommune
Ottar Mikkelsen, Nestleder i Kultur-, idretts- og friluftslivskomiteen, Trondheim kommune
Frank Jørstad, Teatersjef ved Kvääniteatteri (kventeateret)
Morten Gjeltén, Direktør i Norsk teater- og orkesterforening (NTO)
Nina Sandberg, Generalsekretær for Universitets- og høskolerådet

Øvrige bidragsyttere

Møre og Romsdal fylkeskommune
Trøndelag fylkeskommune
Rogaland fylkeskommune
Viken fylkeskommune
SKR (Sveriges Kommuner och Regioner)
KL (Kommunernes landsforening, Danmark)
Creo
Safemuse
Norges Museumsforbund
Norsk Bibliotekforening
Harald Furre, Kilden teater og konserthus
Karen Espelund, MIST
Øystein Strand, Kulturdirektoratet
Kjersti Løken Stavrum, styreleder Norsk PEN og leder av ytringsfrihetskommisjonen

Prosjektleder

Line Anni Solbakken, Spesialrådgiver, KS

Prosessleder

Veslemøy Hellem, Spesialrådgiver, KS

Referanser

- ICOM, *ICOMs museumsetiske regelverk*, <http://norskicom.no/det-etiske-regleverk/>
- Jacobsen, D.I, Baldersheim, H, Bekkelund Kühn, N, S (2021)
Faglig uavhengighet eller politisk lojalitet?, Norsk statsvitenskapelig tidsskrift Vol. 37 Utg. 4.
- Kleppe, B og Askvik, T. (2023) *Kunstnerundersøkelsen 2019*. Kulturdirektoratet
- KS (2022) [*Folkevalgt lederskap og organisering av oppgaveløsningen*](#)
- KS (2023) [*Hvordan utvikle lokal og regional kulturpolitikk*](#)
- KS, *Gode råd for etikkarbeid*.
<https://www.ks.no/fagomrader/demokrati-og-styring/etikk/gode-rad-etikkarbeid/>
- KS, Plattform for frivillighet.
<https://www.ks.no/fagomrader/demokrati-og-styring/frivillighet/plattform-for-frivillighet/>
- Kongeriket Noregs grunnlov 2023
- Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) 2022
- Lov om folkebibliotek (folkebibliotekloven) 2014
- Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven) 2021
- Lov om offentlige styresmakters ansvar for kulturverksemd (kulturlova) 2007
- Lov om opphavsrett til åndsverk mv. (åndsverkloven) 2021
- Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven) 2023
- Mangset, P. (2013), *En armlengdes avstand eller statens forlengede arm?*. Telemarksforskning
- Meld St. 22, *Kunstnarkår* (kunstnermeldingen)
- Meld. St. 23, *Musea i samfunnet* (museumsmeldingen)
- Meld. St. 8, *Kulturens kraft* (kulturmeldingen)
- NOU 2013: 4, Kulturutredningen 2014
- NOU 2022:9, yringsfrihetskommissjonens rapport - *En åpen og opplyst samtale*
- Oxford Research, (2021) *Kulturfeltet i kommunesektoren*.
En fri, mangfoldig og samfunnsbyggende kraft
- Svardal, Frode (2021) *Fagfellevurdering*. Store Norske leksikon, <https://snl.no/fagfellevurdering>

Postadresse:
Postboks 1378 Vika, 0114 Oslo

Besøksadresse:
Haakon VIIs gt. 9, 0161 Oslo

Telefon: 24 13 26 00
E-post: ks@ks.no

www.ks.no

ISBN 978-82-93866-10-7